

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Аналэ ныбжыкIэхэм атырагъэты

Мыекъопэ районымкIэ поселкэу Тульскэм дэт гурыт еджапIэу N 16-м испортзалыкIэ тыгуасэ торжественнэу кызылэуахыгъ. ГушIогъо зэхыхэм хэлэжыагъэх Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, УФ-м иполитическэ партией «Единэ Россией» и Адыгэ чIыплэ къутамэ иполитсовет и Секретарэу Iэщэ Мухъамэд, муниципальнэ образованиеу «Мыекъопэ районым» иадминистрацияе ипашэу Евгений Ковалевыр, поселкэм щыпсэхуэрэр, кIэлэеджакIохэр.

АР-м и Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан ыцIкIэ кызырэгъуагъэхэм зэкIэми Къумпыл Мурат къафэгъушIуагъ. УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым Джэпсалтэу къышIыгъэм ныбжыкIэхэм яфIо-фашIэхэр къэралыгъом тэрэзэу щызэшIохыгъэнхэр пшъэрэлыгъ шъхьалэхэм ащыцэу кызырэгъуагъэр ыкIи непэ кызылэуахырэ спортзалыр а унашъом игъэцэкIэн зыкIэ зэрэпхыгъэр АР-м и Правительствэ ипашэу кызылэуагъ. КъытIэхуэхэрэ лIэужжэр спортгымрэ физическэ культурэмрэ апысхыгъэхэ хъунхэм пае мыщ фэдэ объектхэр тапэкIи агъэпсыхэзэ зэрэпхыгъэмрэ Премьер-ми-

нистрэм кызырэгъуагъэхэр кызыгъэ-гугъагъэх.

— Непэ сьд фэдэрэ лъэныкъокIи Адыгейм хэхъоныгъэшIухэр зэришIыхэрэр хэткIи нафэ, — кызылэуагъ Iэщэ Мухъамэд. — Спортзалым ишIынкIэ еджапIэм Iэпылэгъу кыфэхуыгъэхэу АР-м и Президентрэ АР-м и Премьер-министрэрэ гушыIэ дэгъубэ японыр атефэ. Джырэ лъэхъан Урысыем ипашэхэм ныбжыкIэ политикэм мэхъанэшхо зэрэратырэр къыдэтлътэзэ, амалэу щыIэмкIэ еджапIэхэр, мыщ фэдэ объектхэр тапэкIи кызылэутхыхэзэ тшIышт. УФ-м и Правительствэ партией «Еди-

нэ Россиими» ащ фэдэ пшъэрэлыгъ зыфагъэуцужы.

Поселкэм щыпсэхуэрэ цыфхэм, кIэлэеджакIохэм ацIэкIэ псэуалтэм ишIын дэлэжыагъэхэм зэкIэми рэзэныгъэ гушыIэхэр Евгений Ковалевым къапыгъохыгъэх. Поселкэм имызакоу, районым хэхъоныгъэхэр ышIынкIэ Iэпылэгъу къафэхуыгъэхэу АР-м и Президентрэ АР-м и Премьер-министрэрэ «тхыашъуегъэпсэу» къарылуагъ.

Зэхыхэм икIэуэх Къумпыл Муратрэ Iэщэ Мухъамэдрэ лентэ плыжыгъыр зэпаупкIи, спортзалыр торжественнэу кызылэуахыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан къытырихыгъэх.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбэ хуыгъэу шIуагъэ кытэу гъэсэныгъэм иIоф зэрэфэлажэрэм, гъэсэныгъэ-плуныгъэ Iофэу гурыт еджапIэм щызэрэхьэрэм ышъхьэкIэ иIахышхо зэрэхишIыхэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тхылы фагъэшъошагъ Делэкъо Марыет Заурбэч ыпхъум, МОУ-у «Къуаджэу Очэпшыце игурыт еджапIэу N 9-м» идиректор.

Илъэсыбэ хуыгъэу гуетыныгъэ фыриIэу гъэсэныгъэм фэгъэзагъэу Iоф зэришIэрэм, научнэ-практическэ IофшIэным, Адыгэ Республикэм пае IэпIэсэныгъэшхо зыхэлъышт кадрэхэм якъэгъэхъазырын чанэу зэрэхэлажэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тхылы фагъэшъошагъ Лъэцэр Асыет Юрэ ыпхъум, апшъэрэ профессиональнэ гъэсэныгъэ азыгъэгъотырэ къэралыгъо учреждениеу «Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым» илабораторияе ипашэ, философиямерэ социологиерэкIэ икафедрэ икIэлэегъэджэ шъхьалэ.

ЕРМЭЛЫКЪЫМ ШЪУЕТЭГЪЭБЛАГЪЭ!

Адыгэ Республикэм щыпсэхуэ ыкIи ихьакIэхэу лъытэныгъэ зыфэтшIыхэрэр!

Адыгэ Республикэм экономикэ хэхъоныгъэмрэ сатыумрэкIэ и Министерствэ 2009-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 26-м ИлъэсыкIэм ипэгъокI республикэ ермэлыкыыр къалэу Мыекъуапэ щызэхэщэ.

Ермэлыкыыр урамхэу Краснооктябрьскэмрэ Советскэмрэ ашыкIошт.

Республикэм икIэлэ шъхьалэ щыпсэхуэрэм ыкIи ащ ихьакIэхэм гъомылэпхэ,

мыгъомылэпхэу товархэр жъугъэу апагъохыштых.

Ермэлыкыым хэлэжээнхэу кырагъэ-благъэх промышленнэ, мэкъумэщ предприятияхэр, фермер хызмэтшIапIэхэр, унэ хызмэтшIапIэхэр, Адыгэ Республикэм сатыумрэ общественнэ гъэшхэнымрэкIэ ипредприятиехэр.

Сыхыатыр 9.00-м щегъэжыагъэу 14.00-м нэс ермэлыкыым Iоф ышIэшт.

КъыкIэлъыкIорэ номерыр тыгъэгъазэм и 25-м къыдэкIышт.

Аптекэхэм япащэхэм афагъэпытагъ

Адыгэ Республикэм ирайон прокуратурэхэм ыкIи Мыекьопэ къэлэ прокуратурэм яорганхэм зыкызырэффагъэзагъэм епхыгъэу Росздравнадзорым Адыгэ РеспубликэмкIэ и Гъэ-ЛорышIапIэ испециалистхэм илъэс планэу ялагъэм хэмытыгъэу шэклогъу-тыгъэгъэзэ мазэхэм уплэкIун 32-рэ зэхашагъ. Пшъэрылъэу ялагъэр Адыгэ Республикэм экономикэ хэхьоныгъэмкIэ ыкIи сатыумкIэ и Министерствэ иунашъо Iэзэгъу уцхэм арасэ хагъахьорэр зыфэдызэр зышIомыкIы мыхъушт процент пчъагъэу кыгъэунэфыгъэхэр аптекахэм зэрагъэцакIэрэр зэгъэшIэгъэныр, законодательствэу шылэр зыкысхьэрэр кыххэгъэщыгъэнхэр ары.

Росздравнадзорым Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэЛорышIапIэ ипресс-къулыкъу кызырритыркIэ, уплэкIунхэм кыахагъэлэжъагъэх Федеральнэ антимонопольнэ къулыкъум ыкIи прокуратурэм ялыкIохэр. АуплэкIугъэх аптекахэм ямызакъоу, оптовэ базэхэри. ТызэрэщагъэгъозагъэмкIэ, уасэхэм ягъэуцункIэ унашъоу шылэр аптеки 6-мэ ащаукъуагъэу кыахагъэщыгъ.

Зэфэхьысыжъэу уплэкIунхэм афашIыгъэхэр прокуратурэм, Росздравнадзорым игупчэ аппарат ыкIи Адыгэ Республикэм экономикэ хэхьоныгъэмкIэ ыкIи сатыумкIэ и Министерствэ агъэхьыгъэх.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Цыфхэр ошъогум иткъо-гъэ жъуагъомэ афэдэх. Зыхэм нэфыпс шIэтыр къапэ-устхъукIы, адрэхэр шIункIым кыыхэпс къодых. Апэрэхэм дунаир къагъэкIэраклэ, ятIонэрэхэр ахэм янэбзыхэм къахэпс къодых.

Непэ нэлуасэ шъузыфэсшы сшIонгъор нэбгырэ пчъагъэмэ агу кызыгъэнэфырэ цыф. ШэнышIу, гукIэгъушI, изекIокIэ-шыкIэхэм Iэдэбрэ нэхьойрэ ахэлъ. Цыф шырыт, гупсэф, ымакъэ Iэтыгъэу е ынэгу зэхэгъэхьагъэу хэти дэгущыIэу плэгъушIтэп. Ащ фэдэ цыф Гъобэкъое амбулаториэм иврач шъхьалэу Дагыстан шыч кIалэу Шамхалов Саймэ. Мы кIалэм 1994-рэ илъэсым кысхьэгъэжъагъэу тикъуаджэ Iоф шешIэ цашIэу.

Саймэ тичылэ кызыдэхьагъэм кысшыублагъэу цыфхэм шIу заригъэлъэгъун ылъэкIыгъ. Кызыххэгъэ адыгэ

Зыгу къабзэм илъагъуи дахэ

лъэпкъым дыригъэштагъ. Чылэм икъини, ихъари аделэты. ЦэшIэ кIалэм кыфэкIох гъунэгъу къутирхэм, чылагъо-хэм ащыпсэхуэрэри.

Сыд фэдэ IофшIапIэ уIу-тыми, цыфхэр арых узыгъэлъэпIэщтыри, узыгъэпыу-щтыри. Хэти ицIыфыгъэ кызышыллагъорэр иIофшIапI. Сыд фэдэ сэнэхъати кын гъэнэфагъэ хэлъ. Ау медицинэр адрэхэм афэдалоп. Ащ зыщы-Iэныгъэ езыпхыгъэм гукIэгъуныгъэр, шъэбагъэр, жэбзэ дахэр кьэбэкIын фадэ, Iэзэгъу уцым гушылэ фадэ игъусэу сымаджэм пзыгъохьэрэр ары узым текIон зылъэкIырэр. Саймэ зы нэбгыри дэмышхьахэу, зы кычIэхьагъуи

блмыгъэкIэу Iоф ешIэ, игъусэхэми ащ дырагъаштэ.

Саймэ ишхьэгъэу си Iэдэ-бышхо хэлъ, кIэлэгъаджэу Iоф ешIэ. Мыхэм пшъэшъитIу зэдалIу. Нахьыжым адыгабзэр дэгъоу егъэфедэ, адыгэ къашхьохэри ыгу рехьых. Яунагъо зэдэIужьыныгъэ илъ, кызыдэхьэгъэхэ чылэм дахэу шэпсэху.

ЗэкIэ тиамбулаториэ Iоф шызышIэхэрэми, Саймэ иунагъуи сафэлъало илъэсыкIэу кыхьаштым псауныгъэ пытэ яIэу, яунагъомэ насыпыр арылэ зэпытэу, къахIэхьухьэхэрэм адатхьэхэу, ахэм яхьяр альгъоу илъэсыбэрэ псэунхэу.

СТИШЪУ Нурмет.
Гъобэкъуай.

Джыри зэ къафэтэгъэзэжъы

ИлъэсыкIэ мэфэкIэу къэблагъэхэрэм хъугъэ-шIэгъэ тхьамыклагъо кысшыуфамыхьыным, шынэгъончъэу мэфэкI Iофтхьабзэхэр зэхэшъуцэнхэм афэшI, шапхъэу шылэхэр, ахэр шъуукъо зэрэмыхъушIхэр мызэу-мытIоу кыыхэты-тыгъ. Ауштэу илъэс къэси ахэр шъугу къэтэгъэкIыжъых, ау, гухэкIыми, зымыгъэцакIэрэр нахьыб. Ащ пае джыри зэ елкэм игъэуцункIэ ыкIи мэфэкI Iофтхьабзэхэм язэхэцэнкIэ шапхъэу шылэхэм къафэтэгъэзэжъы.

МэфэкI Iофтхьабзэр зыщыкIоштыр ятIонэрэ этажим нахьлгъагъ хъуштэп, чIэкIыпIитIу иIэн фадэ. Ахэм зыпари алумыгъэуагъэу, IухыгъошIухэмэ пэшIорыгъэшъэу шъууплэкIу. Елкэр кIашъоми дэпкъыми анэмысэу, пытэу жъугъэуцу. Ищыклагъэ зыхъукIэ шъхьаныгъупчъэхэр псынклэу кыIупхышъунхэу шытынхэ фадэ, елкэм дэжъ остыгъэ зэфэшхьафхэр, фейерверкхэр шыхъушъумыгъанх. ЗыгорэкIэ Iофтхьабзэр зыщыкIоштым электрочествэ емыщэллагъэу е ар икъоу къэмыблэрэмэ, мэфэ нэфынэу Iофтхьабзэр зэхэшъуцэн фадэ. Электрочествэр

ещэллагъэмэ ащ икъэкIуапIэхэр пэшIорыгъэшъэу шъууплэкIух. Елкэр бзыуцыфкIэ е нэмыкIэу псынклэу кызыкIанэхэрэмкIэ шъу-мыгъэкIэраклэ. ТIысыпIэхэм азыфагу илэ дэкIыпIэхэр зэпэблагъэ пшIы хъуштэп. МэфэкI Iофтхьабзэр зыщыкIорэ уахътэм машIо къэ-мыхъуным лыплэгъэнэу ащ фэгъэ-зэгъэ цыфхэр кьэжъугъэблагъэх.

Мыхэр икъоу жъугъэцакIэхэмэ, мэфэкIэхэм тхьамыклагъо кызыр-рэшъуфамыхьыштыр зыщышъу-мыгъэгъушI.

УФ-м и МЧС АР-мкIэ и ГъэЛорышIапIэ ипресс-къулыкъу.

КЪЭБАРЪКIЭХЭР

Пенсиехэм яхьылIагъ Илъэс кIэуххэр кызыэфихьысыжъыгъэх

Тызыхэт илъэсыр ыкIэм зы-щынэсыгъэм, тыгъэгъазэм и 22-м, УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Адыгэ республикэ Къутамэ ипа-щэу Къулэ Аскэрбый аудио-пресс-конференциэ зэхичгъагъ. Ащ хэлэжъагъэх ПФР-м иреспубликэ Къутамэ ипащэ игуадзэхэу Татьяна Киселевар, ХьокIо Аминэт, Людмила Титковар, отделхэм япа-щэхэр, СМИ-м иреспубликэ орган зэфэшхьафхэм ялыкIохэр. Джащ фэдэу къалэхэм ыкIи районхэм къащыдэкIырэ гъэзетхэм яжур-налистхэм занкIэу зэпхыныгъэ адырIэу ахэми упчIэхэр къатын-хэ амал ялагъ.

КызыэтынэкIырэ илъэсым кIэу-хэу фэхъугъэхэм къатегушылIэзэ Къулэ Аскэрбый кызырIуагъэм-кIэ, тыгъэгъазэм и 1-м ехьулIэу пштэмэ, республикэм шысэурэ пенсионерхэм япчъагъэ 118899-м е зэкIэ Адыгеим исхэм япроцент

26,9-м нэсыгъ. Мэзэ 11-м кыкIоцI ахэм япчъагъэ 1303-кIэ нахьыбэ хъугъэ. Ыпэрэ илъэсхэм пенсионерхэм япчъагъэ нахь макIэу кысшы-кIэщтыгъэмэ, джы ащ хэхъуагъ ыкIи ащ нафэ къэшIы Адыгеим исоциальнэ шылIагъэ нахьышIум факIоу зериублагъэр. Джащ фэдэу ПФР-м и Адыгэ Республикэ Къутамэ ибюджет кытегушылIэзэ кызырIуагъэмкIэ, ар сомэ 1 мил-лиардрэ миллион 440-рэ мин 609,9-м е прогнозу агъэнэфгъа-гъэм ипроценти 113-м нэсыгъ.

Къулэ Аскэрбый пенсиехэм яхьылIэгъэ нэмыкI лъэныкъохэми кIэклэу къащыуцугъ. Нэужым жур-налистхэм яупчIэхэм джэуапхэр кьаритыжыгъ.

Тигъэзет кыкIэлъыкIошт ино-мерхэм ащыщ пресс-конференци-ер зэрэIуагъэм ехьылIэгъэ тхыгъэ нахь игъэкIотыгъэу кыхьашт.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Зэрэхъазырхэр къагъэлъэгъуагъ

КIэлэцIыкIухэмрэ зи-хэхьогъухэмрэ ятворчест-вэ хэхьоныгъэ егъэшIы-гъэнымкIэ Мыекьопэ гуп-чэм блэкIыгъэ тхьамафэм шызэхашгъэгъэ фести-валь-зэнэкъокъур машIо къэмыхъуным е къэхъу-гъэмэ узэрэбэныштым фэ-гъэхьыгъагъ. «Таланты и поклонники службы- 01» зэреджагъэхэр. Зэнэкъо-къум Адыгеим икъэлэ-шъхьалэ иеджапIэхэм ачIэс кIэлэцIыкIухэмрэ зи-

хэхьогъухэмрэ хэлэжъа-гъэх.

Мыекьопэ къэлэ адми-нистрацием гъэсэныгъэм-кIэ и Комитетрэ мэшIо-гъэкIуасэхэм я Урысые обществэ и Адыгэ шъо-лвыр къутамэрэ мы Iоф-тхьабзэм кIэщакIо фэ-хъугъэх. Къалэм иеджа-пIэхэм ачIэсхэр машIор къэмыхъуным е ащ зы-къиштагъэмэ узэрэпэу-цужьыштым зэрэфэхъа-зырхэр зэгъэшIэгъэныр,

ащкIэ шIэныгъэу алэкIэ-лымкIэ зэдэгъошнхэр ары пшъэрылэ шъхьалэу ахэм зыфагъэуцужьыгъэр.

КIэлэцIыкIухэм яшIэ-ныгъэ ордэхэмкIэ, усэхэм-кIэ, рассказхэмкIэ къагъэ-лъэгъуагъ. МашIо къэмы-хъуным пае пшIэн фадэ, зыкъиштагъэмэ узэрэзе-кIоштым анахь шыгъуа-зэхэу кычIэкIыгъэх гурыт еджапIэхэу NN 11-м, 6-м, гимназиэу 22-м яеджа-кIохэр. Ахэм апэрэ чы-

пIэр зэдагъошгъ. ЯтIонэ-рэ хъугъэх гурыт еджа-пIэхэу NN 3-м, 17-м, 33-м, 30-м ащеджэхэ-рэр. Гурыт еджапIэхэу NN 28-м, 7-м, 23-м, лицееу 35-м яеджакIохэм ящэнэ-рэ чыпIэр зэдагъошгъ.

АБРЭДЖ Рустамбек.
УФ-м и МЧС АР-мкIэ и ГъэЛорышIапIэ ипресс-къулыкъу.

Сурэтхэр зэнэкъокъум кысшытырахыгъэх.

Унэхэр арагъэщэфых

Гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ федеральнэ програм-мэу «Жилище на 2006 — 2010 годы» зыфиIорэм игуадзэу «Обеспечение жильем молодых семей» зыфиIорэр шылэныгъэм шыгъэцэклагъэ зэрэхъу-штым Адыгэкъалэ иадминистрациэ илахьышIу хе-шыхьэ. Ащ фэшыхьат бэмышIэу зэшхьэгъусэ-ныбжыкIэхэу унагъо зэдэзышIэхэрэ Хьабэхъу Аз-мэтрэ Зухрарэ ыкIи Шъэумэн Руслъанрэ Мары-етрэ зычIэсышIтхэ унэхэр рашэфынэу е рашIынэу мин 757,4-рэ зырыз зэраратыгъэр. А пчъагъэр зэрыт свидетельствэхэр афэгъушIозэ, шIоу шылэр къадэхъунэу афэлыалозэ аритыжыгъэх кIэлэцIыкIу шырышI зилэхэ зэшхьэгъусэ-ныбжыкIэхэм къа-лэм имэрэу Хьатэгъу Налбий.

Къэлуагъэмэ хъуштыр ахэр сертификатхэр зэра-тыгъэхэ апэрэ унагъохэу зэрэщымытхэр ары. Ащ ыпэкIи, 2007-рэ илъэсым унэгъуитIумэ ыкIи гъэре-кIо унэгъуитIылымэ джащ фэдэ ахьшэ шIухьафтын шIагъохэр унэхэр аращэфынэу афашIыгъагъэх.

НЭХЭЕ Рэмзан.

Къэралыгъо телерадиокомпаниэу «Адыгеим» шылажэхэрэм гухэкIышхо ащыхъугъ радиом иветеранэу, Адыгэ Республикэм культурэмкIэ изаслуженнэ IофышIэу, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ журналистэу Пугачева Людмила Иван ыпхьур зэрэщымылэжъыр ыкIи зидунай зыхьожьыгъэм иунагъорэ илахьылхэмрэ афэ-тхьаусыхэх.

АДЫГЭКЪАЛЭ ИНЕПЭРЭ ШЫПАКИ

Егъэжъепӕ дэгъум хэхъоныгъэшӕхэр къыкӕлӕлӕштых

Адыгэкалэ игерб.

гъэх чылэгъо 23-мэ къадэкӕлӕжъыгъэхэр. Нэбгырэ мин 12-м ехъу непэ зыщыпсэурэ къалэм ыныбжӕ илӕс 40 зэрэхъугъэр бэмышӕу хагъэунэфыкӕлӕгъ.

Адыгэкалэ инепэрэ шыпакӕ фэгъэхъыгъэ тхыгъэхэр къэдгъэхъазырынхъу мыщ тыккъызэкӕлӕм апэу къалэм иадминистрация ипашцэу бэмышӕу хадзыгъэ Хьатэгъу Налбый гушылӕгу къызфэдгъэхъугъ, непэ ялофхэм языхт, тапӕкӕ гухэлъышӕу зыдалыгъхэр зыфэдэхэм къатедгъэгъушылагъ.

Хьатэгъу Налбый.

шъхьафхэр къышагъэкӕлӕх. Ащ тиныбджэгъуби шыӕ. Тэшӕ пхъэшъхъ-мышъхъэхэм яугъоижыгъом ахэм чыпӕ чыжъэхэм студентхэр къазэррацырэр. Ахэм анахъ дӕиха тикӕлӕхэр? Итхъухъагъ тиспортсменхэр, апшгъэрэ классхэм ащеджэхэрэр гъэмфэ мазэхэм хыгушъом дгъаглохэмэ къыпцӕм, мыӕрысэм, къужыӕрысэм, къыцэм яугъоижыгъын хэдгъэлажъэхъэз тшыну. Дэгъоу агъэшхъытх, унэ зэтгъэгъысхъагъэхэм арысытх, шеджагъо нэс Иоф ашӕшт, шеджэгъоужым загъэпсэфышт. Къалжыгъэр тефэрэ пхъэшъхъ-мышъхъэр ежъхэм ягъэуцъыӕлӕз идгъэлъышт, кӕмафэрэ тызшыфаем къэтшъжыбшт.

Корр.: Ахэр гухэлъ шӕгъох. Шъуибуджет зрэхъыбзир тэшӕ. Арэу зэрэщыт-тэ, еджанӕхэм, садикхэм ягъэцӕлӕжыгъын сом миллионилымы ехъу нӕуагъэхъагъэу къепӕагъ. Тыдӕ къыкӕлӕ ащ фэдиз мылӕкур, хъта къыжъуделӕгъэхэр?

Хь.Н.: А упцӕм сигуапэу иджэуап къестыжыгъын. Ти Президентэу Тхьаглоушынэ Аслъан лъэшэу тикъэлӕдэхэр фӕразэх. Ренэу къытхъхъ, тигумӕкӕлӕхэр зӕрегъашӕх, къыддӕлӕ. Адыгэкалэ ыныбжӕ илӕс 40 зэхъум къаглоу мӕфэ реным къытхъхъыгъ. Ятӕнӕрӕ еджӕпӕлӕу тфашыгъом икызылӕхын хӕлӕжъагъ, ащ ишагу елӕ шигъэтӕысыгъ, тимӕфӕкӕлӕ зӕлӕкӕ хӕлӕжъагъ, къышчыгушылагъ. Хьалӕжъуае зышӕлӕм сом миллион къаритыгъ.

Ти Премьер-министрэу Къумпыл Мурати лъэшэу къытфӕдгъу, сьд фӕд Иофкӕлӕ теолӕгъэми къытфегъэцӕкӕлӕ. Ежыри къытфӕкӕлӕ, тымышӕхъу тиупӕлӕкӕу къыжъэкӕлӕ, хъашӕо ша-зымӕхэр шыгъхъу агъэцӕкӕлӕжыгъэр унэхэм ячӕлӕнэхэм ачӕхъу мэхъу. Футбол ешӕлӕ цыкӕлӕхэм ягъэпсынӕкӕи къытфидылагъэр тшыгъупшӕрӕп.

Корр.: Фӕтӕрыбзэу зэхът унэхэм ягъэцӕкӕлӕжыгъын зӕры-кӕлӕр, ащ фӕлӕ къатӕлӕу-щырӕ ахъыр гъфедӕгъэ зӕр-хъурӕм тащыгъэгъуазэб.

Хь.Н.: Ар Иофгъошхоу къалэм дӕлӕм ашыц. Сӕ мы Ионатӕм сыкъылурыхъэзз Ио-гъогогъо федеральнӕ ахъщ къа-фатӕлӕштыгъ. Ау тӕрзӕу гъфед-агъэ хъугъӕп. Иофшӕнхэр загъэцӕкӕлӕми, унашъхъэхэм къа-кӕлӕшхыттыгъ, цыфхэр тхъау-схъыттыгъ. Арыти псӕолӕшӕхэр къызгъащӕх, цыфхэм алузгъа-кӕлӕх тызӕдгъушылагъ, шыкӕла-гъэхӕри ежъхэм дядгъэгъэзы-жыгъ.

Джы Иофшӕнхэр нӕмыкӕу зӕхътӕшх, ахъщӕу къаглорӕр гъ-федӕгъэ зӕрэхъурӕм сӕ сшъхъ-кӕлӕ сыналӕ тесӕгъэты. Тыгъуасӕ унитӕу ттыгъэти, унэхэр зыхэм псӕолӕшӕхэм «тхъашъуегъ-псӕу» къаралагъ. Тапӕкӕи джау-щтӕу тыпсӕушт.

Корр.: Вологдӕ къыкӕлӕгъэ инвесторхэм къалэм завод зӕрӕдӕгууагъэр тэшӕ. Сы-дзуитӕу ащ ипашцӕхӕмрӕ шъо-рыр шъуззгъурылӕра, шъузз-дӕлажъӕр? Сыда яшӕагъэу къышъокӕлӕр?

Хь.Н.: Дэгъоу тызгъурӕло ыкӕи тызӕдӕлажъэ, яшӕогъэшхуи къытӕкӕлӕ. Заводым нӕбгыри 140-м ехъу шӕлажъэ. Анахъыбӕр тикъалӕ шыщых. Джыри тыз-зӕгъыгъ ящыкӕлӕгъэ сӕнхъагъхэр зӕзгъэгъотытхэр Ханскӕ проф-техучилищым икытамӕу тикъалӕ дӕтӕм шагъэхъазырынхъу. Ятӕнӕрӕмӕкӕлӕ, илӕсым къыкӕлоцӕ ти-бюджет сом миллион 15 къы-рагъэхъагъ. Тӕр илӕсым къэт-хъыжыгъэрэм ызышӕн фӕдиз.

Корр.: Къӕлӕ бюджетым изытет сьд фӕда? Тапӕкӕ ар гъэбаигъэным фӕлӕ сьд фӕдӕ амалхъа шъуӕлӕхэр?

Хь.Н.: Тӕр-тӕрӕу къэтхъыжыгъэр фӕдӕмӕкӕлӕ планӕу тилагъэр мыгъӕ идгъэкъуырӕп. Ауми къы-хъащт илӕсым ашӕкӕлӕ гъунӕп-къаглохэр тштӕнхъ тимурад. Тӕр-тӕрӕу ахъщ фӕдӕу къэтхъы-жыгъэр сом миллион 55-м нӕд-гъэсынӕу ары. Тыдӕ къыкӕлӕшта мылӕкур? Ахӕми тягупшысагъ. 1998-рӕ илӕсым къыщегъэжъа-гъэу чыгоу атыгъэр бӕ. Ау ащ елӕытыгъӕу хъагъулахъыр кас-сӕм кыхъэрӕп. Арышъ, сыфай зӕкӕми къагурылонӕу къӕлӕдӕс-хэр къыддӕмӕлӕхъу, чыгоу ала-хъыгъом тефӕрӕр къаамӕтӕу тӕ-ти-закъоу зӕкӕлӕ зӕшӕлӕхын зӕрӕты-мылӕкӕлӕштыр. Хӕти ыгу къы-рерӕмыгъау, а шыкӕлагъэр дӕгъэ-зыжыгъэным зӕрифӕшъуашӕу тызӕрӕпылӕштыр къӕсӕло. Сы-фай суд Иоф къыхъымыхъу мы Иофыр зӕшӕлӕхъыгъэ хъунӕу.

Бюджетыр къӕзгъэбаин фӕе предпритиӕ цыкӕлоу тилӕр ма-кӕлӕп. Ау джырӕкӕлӕ зыгорӕхэр къызкӕокӕлӕхӕрӕр СКДМ-р, пындж ыкӕи санӕр къӕзышӕлӕр заводхэр арых ныӕп. Бӕмышӕу зӕлӕкӕлӕ тилагъ, итхъухъагъ биз-нес цыкӕлум хӕхъоныгъӕ едгъэ-шыну. Гъӕстыныпхъэхэр къӕ-зышӕлӕр заводӕу Ехъулӕ Адамӕ зипашӕр шытыгъ. Ащи нӕмыкӕ-хӕми Иоф ашӕу рагъэжъыбшт.

Къуаджӕу къагъэко-щыгъэхэм ацӕхэр зытӕтхъгъэ саугъэ-тӕу къалэм дӕтыр.

Дӕпӕ цехми къыдигъӕкӕлӕр то-вархэр шишӕнхъ ыльӕкӕлӕнӕу тучан Мыекъуапи Краснодари къащызӕлӕдгъэхъынӕу ары.

Джыри инвесторхэм къахъ-хъонӕу, къалэм ибайныгъэ зы-къырагъӕлӕтынӕу шыт. Къытфӕ-кӕлошхэм къалэм унитӕу ша-шышт. Ахэм унӕгъо 80 ацӕ-фӕшт. Ахэм тӕзгъыгъ тилӕфх-хэм унэхэр нахъ пыутӕу къара-щӕнӕу, жъы хъугъэ псыкӕуапӕ-хэм, нӕмыкӕлӕхэм язӕблӕхъун хӕ-лӕжъӕнхъу.

Корр.: Хы Шӕуцӕм екӕлӕр гъогушхоу «Доным» бӕдзӕр тӕрзӕ, станицӕу Саратов-скӕм дӕжъ шытым фӕдӕ, Адыгэкалӕ зӕгорӕм шырилӕ хъуна? Мы Иофым республи-кӕм и Парламент иденута-тӕу узцӕтми ынылӕгыжъыш, цыфхэр къыпцӕгуыгъ.

Хь.Н.: Ари Иофшхоу къалэм илӕхэм, сӕри бӕшӕлагъӕу сызгъэ-гумӕкӕлӕхӕрӕм ашыц. Вологдӕ къыкӕлӕгъӕхӕи тиинвесторхэм сӕ-зӕгъыгъагъ непэ зыщыцхӕрӕ чыпӕм бӕдзӕр дӕгъу шытфа-шыну, ежъхӕми хъаглошчи ре-сторани гуашыхъанӕу. Ау а чыгуыр тӕ тимыежъу къычӕ-кӕлӕгъ. Нӕужым джы мы зигу-гъу къӕпшыгъӕу чыгоу Адыгэ-калӕ ебгъукӕлӕр гъогуитӕумӕ азыфагу илӕным ыуж изгъэхъа-гъо. Ар зӕкӕми анахъ чыпӕ дӕгъоу шыт. Ау ари автодорым иеу къычӕкӕлӕгъ. Джы ащ сы-кӕлош, сыпылӕшты, сфӕлӕкӕ-штыр сшӕшт. Ау ежъ тилӕфх-хӕри зыфӕсакъыжыгъынхъ, тӕрзӕу гъогурыкӕлӕхэм яшӕнхъ фӕе. Ар фӕзгъӕпӕагъ бӕдзӕрым ипашцӕу Шъхъашӕкӕо Аскӕр.

Корр.: Текӕлӕгъӕр къы-зыдагъыгъэр илӕс 65-рӕ зӕ-рӕхъурӕр зыщыхагъэунэфы-кӕицт мӕфӕкӕлӕшхор къӕбла-гъ. Сыдзуитӕу ащ зыфӕжъу-гъэхъазырыра?

Хь.Н.: Ащ изыфӕгъэхъазы-рын фӕгъэхъыгъӕу план зӕхӕд-гъӕуцагъӕу, ащ елӕытыгъӕу Иофшӕнхэр зӕхътӕшх. Заом иветеранӕу нӕбгырӕ 18 къӕнӕ-жыгъ. Ахэм кынуу алыгъу-гъэр тэшӕ, ныбжыкӕлӕхэм къа-фауатӕ. Лъыгъӕчъэ заом хӕлӕ-жъӕгъӕхӕ нӕбгырӕ 18-у къытфӕ-нӕжыгъӕхэм мӕфӕкӕлӕ закъо-хэм зыгорӕ афашӕлӕм икынуу шы-тӕп. Мафӕ къӕс ахэм тафӕсакъы-нын типшӕзырӕлӕ. Къалэм дӕт комплексыри, нӕмыкӕ саугъэтхӕ-ри дгъӕцӕкӕлӕшхытх.

Илӕсыкӕлӕри къӕсы. Сафӕлба-ло тикъӕлӕдӕсхӕми, цыф лӕпкӕ зӕфӕшъхъафӕу республикӕм ис-хӕми илӕсыкӕлӕ хъяр къафи-хъанӕу, псауныгъӕ пытӕрӕ шыӕ-кӕлӕ дахӕрӕ ялӕнӕу, шӕу шыӕлӕр къадӕхъоу, ялӕфыгъӕхэм янасып алыгъоу, ядунай мамырӕу, рӕ-хъатӕу шыӕнхъу.

— Къалэм ипашцӕу сызыха-дзыгъэр мӕзитӕу хъугъэ ныӕп, — тиупцӕхэм джэуапхэр къари-тыжынын къырегъагъэ Хьатэ-гъум. — Ащ ыпӕкӕи мӕзӕм ехъу-рӕ а Ионатӕр згъӕцӕлагъӕ. Апӕу сиофшӕлӕгъхэр сыугъоихи къа-фӕсӕлӕагъ сигухӕлӕхэр, къалэм хӕхъоныгъӕ эзгъӕшымӕ, ащ дӕс-хэм ящыӕкӕлӕ-псӕуӕлӕ нахъышӕу хъумӕ зӕрӕшӕонгъор, ащ фӕшӕ тӕ зӕкӕдзагъӕу, тызгъурыломӕ, тызӕдӕлужыгъэ тызӕрӕзӕдӕлажъэ сшӕонгъор.

Тызгъурылагъӕуи къысшӕ-шӕ. Мӕзӕ зытӕум тфызӕшӕ-кӕлӕгъӕри макӕп. Ахӕр бӕ мӕхъу-хӕшъ, зырызхэм яугъу къӕс-шын. Проспектӕу Лениным ыцӕ зыхъырӕр къалэм игупчӕ урам. Ащ изытӕт дӕикӕа хъугъагъӕ. Арыти федеральнӕ гъогушхоу «Дон-4» зыфидорӕм къышӕд-гъагъэ, гурыт еджӕпӕлӕу къы-зӕлӕтхыгъӕм нӕсӕу бордорхӕри зӕблӕтхъуи, зӕрифӕшъуашӕу зӕ-кӕлӕри зӕдгъафи, дгъӕкӕабзи, ас-фальт къытыргъӕлӕхъагъ. Дӕхъ дӕд хъугъӕ. Нӕмыкӕ урамхӕри дгъӕцӕкӕлӕжыгъӕх. Апӕр свето-форитӕури гупчӕ урамым пыт-лӕагъ. Къалэм ыныбжӕ илӕс 40 зӕрӕхъурӕм зыфӕдгъэхъазыры зӕ-хъум ахӕмӕкӕлӕ Иофшӕлӕгъу къытфӕ-хъугъӕхӕ республикӕ ГИБДД-м ипашцӕу Лӕхъӕсӕ Юрӕ, ООО-у «Дорстроим» итхъаматӕу Мыгу Заур, нӕмыкӕхъу къыдготхӕми та-фӕраз.

Корр.: Еджанӕхэм язте-гъӕпсыхъагъынкӕ Иофгъо дӕхӕлаехэр зӕрзӕшъухъэхӕр-ри зӕхътхыгъӕ.

Хь.Н.: Яшӕнӕрӕ гурыт еджа-пӕу Напцӕлӕкӕо Адамӕ зипа-щӕр аварийнӕу зӕрӕштыгъом къы-кӕлӕу илӕсым къехъурӕ зӕфӕ-шыгъагъ. Унашъхъэр зӕблӕдгъэ-хъугъ, шъхъаныгъупчъэхэр, пчъ-хӕр хъдгъӕлӕхъагъӕх, икыапӕр икӕлӕрӕкӕлӕ шъыпкӕу ядгъӕшӕ-жыгъ, шагум асфальт дядгъӕлӕ-хъагъ, чӕури къашыхъӕ. А зи-гугъу къӕсшыгъӕхӕ Иофшӕнхэм сом миллион 4,6-рӕ атефагъ. Къасло сшӕонгъу кӕлӕгъаджӕ-хэм сызӕрафӕразӕр. Ахӕм илӕ-сырӕ ныкӕорӕм къыкӕлоцӕ нӕмыкӕ еджанӕхэм кӕлӕхӕз кӕлӕхӕр ащырагъӕджагъӕх, шӕлагъӕ къы-загъӕфагъ, джы классхэр къа-гъӕкӕбзӕжыгъ. Тӕгугъэ илӕсы-кӕлӕм ехъулӕу чӕдгъэхъажыгъ-нхъу, елӕкӕри афычӕлӕдгъӕуцоньшъ шӕдгъӕгъӕмӕфӕкӕлӕнӕу.

Корр.: Кӕлӕцӕкӕлӕ са-дикхэр?

АДЫГЭКЪАЛЭ ИНЕПЭРЭ ЩЫАКИ

Олимпиадэм заводыр фэлажъэ

Адыгэкъалэ гъунэм, транспортыбэ зэрыклорэ гъогоу къэралыгъо мэхъанэ зилэ «ДОН-4»-м пэгъунэгъоу щашыгъэ заводэу тыздэщылэгъэр угу римыхъынэу щытэп. Заводыр зычлэт унэхэр лъэшэу тегъэпсыхъагъэх, тызыхэт лъэхъаным диштэхэу дахэу шыгъэх. Аклоцхэр къэбзэ-лъабзэх, гүлэтыплэх. Щылажъэхэрэр зэкIэ зэфэдэ щыгъын лъэгъупхъэхэмкIэ фэпагъэх.

Сыд завода ар, сыдигъуа Ioф ышIэу зыригъэжъагъэр? Апэу мы упчIэм иджэуап уцегъэгъуазэ ащ узэрэчIэхэрэ пчъэм дэж елуллыгъэу «Унэхэр ыкIи гъогоушI машинэхэр къэзышыхэрэ Вологодскэ заводым икътамэу Адыгэкъалэ илэс 40 зэрэхъугъэм ыцIэкIэ щытыр» ылоу зытетхэгъэм. Ащ щашIэхэрэм зыщыдгъэгъуазэ тшIогъоу гуцылэгъу тшыгъэ заводым ипашэ общественностымрэ къэбар жъугъэм иамалхэмрэ зэпхыныгъэу адырIэхэмкIэ игуадзэу ЦыкIу Пщымафэ.

— Пщымаф, шъуизавод теплэ дахэу иIэм фэдэщтын щызэшIуахырэри. Заводым гъэпсыкIэу, кIуачIэу иIэхэм, Ioф зеришIэрэм тащыбгъэгъозагъэмэ тигопэщтыгъ.

— Тизавод икътэулухын фэгъэхыгъэ торжественнэ зIэукIэу мы илэсым имзэе мазэ и 14-м щылагъэм Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан хэлэжъагъ, ащ къызыщэгъушIэм имызакъоу тиреспублики, Краснодар крайми, Урысыем инэмыкI чIыплэхэм и ащ къышыщтхэр зэрящыкIагъэхэр,

пкъыгъохэм, зы унагъо зычIэсын ылъэкIыщт ыкIи этажыбэу зэтет унэхэм, еджаплэхэм, сымэдэжэхэм, офисхэм, кIэлэцIыкIу Iыгъыплэхэм, клубхэм, общежитиэхэм, шахаплэхэм, вахтэхэм агъэфедэхэрэ блок-контейнерхэм, зыгъэпскIыплэхэм якъэшIын. Илэсым кыкIоцI ащ фэдэ псэупIэ зэфэшхъафхэу квадратнэ метрэ мини 10 зэрылхэр тизавод къышылынхэ ылъэкIынэу кIуачIэ иI.

— IoфшIэпIэ чIыплэхэр зыщымэкIэхэ лъэхъаным заводыр цIыфыбэм лэжъэпкIэ къэгъэхъапIэ афэхъугъэба?

икабинет хэлъым Пщымафэ тырешалIэшъ, шагум щызэпIэут унэ лъэкIэ зэфэшхъафэу къашыгъэхэм тарегъэплъы (ычIэгъыкIэ чIэт сурэтхэр).

— Илэс фэдиз хъазыр хъугъэу заводым Ioф ешIэ. А уахътэм кыкIоцI заводыр зы-

щыIэщт къалэу Шъагъ ары, — еIo Пщымафэ. — Ащ дакIоу «Кубаньэнергосбытым» икътамэу тикъалэ дэтым иадминистративнэ унэ этажитIoу зэтетэу фэтэшы. Унэгъо 40 зычIэсыщт унэ зэтет къалэм щыдгъэпсыщт. Адыгеим и Президент тикъалэ хэхьэрэ къуаджэу Хьэлъэкъуае кыфитIупшыгъэ сомэ зы миллионымкIэ чылэм дэсхэм яунашъокIэ фельдшерскэ-акушерскэ пунктыр зычIэтыщт унэр къуаджэм щытэгъэпсы.

сым имзэибгъу кыкIоцI сомэ миллион 300 зыосэ продукции заводым кыдигъэкIыгъ. Бюджетхэм сомэ миллион 15-м ехъу арыдгъэхъагъ.

— Заводым щылажъэхэрэ тыдэ кыкIыхэра?

— Анахьыбэр Адыгэкъалэ щэпсэх, къоджэ благъэхэм, къалэу Псыфабэ къарыкIыхэрэри ахэтых. Тирабочхэр IэпIасэх, сыд фэдэ Ioф фэбгъэзагъэхэм, дэгъоу зэшIуахыным тегъэпсыхъагъэх.

КъытфилотагъэхэмкIэ тыфэразэу ЦыкIу Пщымафэ тецэ IoфшIэныр зыщыжъот завод цех хъоо-пшэо лъагъу сэнэхъат зэфэшхъафхэм арылэжъэхэрэ

— кырегъажъэ икътIотэн ЦыкIу Пщымафэ. — Анахь зэрыгушхоу Президентым хигъэунэфыкIыгъэр Олимпиадэ джэгухэр зыдэщылэщтхэ къалэу Шъагъ заводым къышыгъэ унэ пчъагъэ зэрэщагъэуцугъэр, ащ джыри бэу зэрэхэбоштыр ары.

— А мафэр ара заводым Ioф ышIэу зыригъэжъагъэр?

— Мы шъулъэгъурэ заводым ишIын мэзи 8 зэрэпылгыгъэхэр, 2008-рэ илэсым итыгъэгъэзэ мазэ апэрэ продукциер кыдигъэкIыгъ, — еIo Пщымафэ. — Къалэу Вологдэ кыкIыгъэ инвесторхэр кыныгъохэм кризисыми къагъэуцугъэхэп, игъом заводыр атIупшыгъ.

Ащ пыдзагъэу ЦыкIу Пщымафэ кызыригорэмкIэ, заводыр анахъэу зыпылгыр псынIкIэу бгъэпсын плъэкIыщт псэупIэ унэхэм ахэлъыщт

— АщкIэ шIуагъэу заводым къытырэр макIэп. Непэ заводым нэбгыри 140-мэ Ioф щашIэ. Зинахьыбэ тилэ Ioфшылэхэр гъучIгъажъэхэмрэ пхъэшIэн Ioфым фэгъэзагъэхэмрэ. ЛэжъапкIэр зэкIэми игъом араты. Тикъалэу IoфшIаплэ зымыгъотэу мымакIэу зыдэсымкIэ заводыр IэпыIэгъушIу мэхъу.

— Шъуипродукции зыхашыкIырэ тыдэ кырахыра?

— Завод шъхъаIэу тызэпхыгъэу къалэу Вологдэ дэтым зэкIэ кырашы. Урысхэм «полуфабрикат» зыфаIорэм фэдэр ащ къыщагъэхъазырышъ, гъучI конструкциихэри ахэм зэрэхэтэу, автомашинэкIэ кырашышъ, мыщ щызэхъагъэу цожы проектэу щыIэхэм атегъэпсыкIыгъэу. Муарых шъуяплъ заводым къышырэ унэхэм ащыщхэм, — ыIoзэ шъхъаныгъупчъэ шъуамбгъоу

щагъэпсыгъэ Адыгэкъалэ зыгорэ щашыгъа?

— Тизавод къышырэр анахъэу непэ зыдаклорэр 2014-рэ илэсым Олимпиадэр зыдэ-

гъыплэ заводым ащишIыщт. Джащ фэдэу Краснодар краим ирайонхэм ащыщхэм, нэмыкI чIыплэхэм къарыкIырэ заказхэри къытфашых. Тызыхэт илэ-

жъэ апаратым Ioф рызышIэрэ Теуцожь Аскэр (сэмэгумкIэ щыт), цехым иамастер шъхъаIэу Дыды Алырэ слесарэу Сергей Дымовымрэ арых.

Адыгэкъалэ игупчэ ит ЗАГС-р. Ащ тызэкIом апэу тызэрыхъэгъэ зал иныр гу-

Къэхъурэр нахьыб

Иэтыплэу зэтэгъэпсыхъагъ. Ащ кыпыт кабинетым тыщыIу-кIагъ ЗАГС-м иIoфышIэу Джамырзэ Маринэ (сурэтым ит). Ащ тиапэрэ упчIэу къэхъурэ ыкIи зидаунай зыхъожьырэ пчъагъэхэр зэрызэлытыгъэхэм фэгъэхыгъэр фэтэгъэуцу.

— Илэсэу тызыхэтэм тикъалэ сабий 219-рэ кыыщыхъугъ, — еIo Маринэ. — Ар гъэрэклорэ илэс псаум къэхъугъэм 17-кIэ нахьыб. Мыгъэ тикъалэ щыщэу зидаунай зыхъожьыгъэр 184-рэ. Арышъ, щымылэжъым нахьы къэхъугъэ пчъагъэр 35-кIэ нахьыб. Мы

аужырэ уахътэм къэхъурэр лIэрэм нахьыбэ зэрэхъугъэр лъэшэу гушIуагъо.

— Къэзэрэщэхэу е зэгокIыжъхэу кышъуфакIохэрэм япчъагъэ сыдэуштыгъэу зэху-лIэра?

— Мы илэсым къэзэрэщагъэхэу зэготтхэгъэр 170-рэ, зэгокIыжъыгъэр 48-рэ. 2008-рэ илэсым къэзэрэщагъэхэм япчъагъэ 35-кIэ, зэгокIыжъыгъэр 22-кIэ нахьыбагъэх. Зэшъхъэгъусэ зэфэхъухэрэм кызырэщыкIагъэми уигъэгумэкIынэу щыт.

АДЫГЭКЪАЛЭ ИНЕПЭРЭ ЦЫПАКИ

Цыфхэм ярэхъатныгъэ икъэухъумэн агъэлъэшэ

Адыгэкъалэ республикэм иятлонэрэ къал. Ащ инепэрэ цыфхэм фэгъэхъыгъэ тхыгъэхэр къэдгъэхъазырынхуэ зетэгъажьэм гуэзжыгъу тилэмэ апэу тыгу къэкIыхуэ, телефонкIэ тызыфытеохуэ е тызэчъалIэхуэ, Iэныгъу къытфэхъуэхэр, тигумэкI къыддэзыгощыхэр милицием илофышIэхэм тахэмыхъаныр, яшигъэрелхэр зэрагъэцакIэрэр, япсукIэ-лэжыакIэ зыфэдэр зэтымыгъэшIэныр къедгъэкIугъэп.

Мыщ тызэкIом гуыцIэгъу къытфэхъуэхэр Адыгэкъалэр Теуцожь районыр я ОВД ипацэу Ахэджэго Руслан. Ар джыри кIэлэкIэ — илъэс 39-рэ ыныбжыр. Ау ащ емылтыгъэу IэнэтIэшхо зэфэшхъафхэр ыгъэцакIэхэз, ищытхуэ аригъаIозэ къыхъыгъ. Ащ фэшыхъат милиционер къызэрелхэр IофшIэныр ригъажьы, милицием иподполковник звание къызэрелхэр, Адыгэкъалэр Теуцожь районыр ащыпсэхуэр нэгъыр мин 35-мэ ярэхъатныгъэ къэухъумэгъэным, ахэр гъумкI ямыIу гъэлъэжыгъэным, гъэпсугъэным, ащ фэшI бзэджащIэхэм, хъуныкIахэм,

тыгъуакIохэм, наркоманхэм пхъашуэ апэуцужьыр организациешхэм пашэ зэрэфашIыгъэр.

ЩыIэныгъэм игъогу шIагъоу къыкIугъэми нэIуасэ ишъуфэтишIын. Янэ-ятэхэр зыщыпсэхуэр поселкэу Яблоневскэм дэт гурыт еджапIэр къызеухым, 1990-рэ илъэсым милицием иащыгъэр еджапIэу Нижний Новгород дэтым ищеджагъ. Ащ къызеуIыжыгъым 1994-рэ илъэсым ТэхутэмкIэ РОВД-м дознавателэу IофшIэныр цыригъэжыгъ. ЕтIанэ ащ иследователэу, нэужым ТэхутэмкIэ районышхэм иследователэу ишъаIу Iоф ышIагъ.

А IэнатIэм илъэс зауэрэ Iуыгъэу республикэмкIэ япачхэм хъуныгъу Iоф зышIэрэ кIалэм анаIэ къытырадзи, Шэуджэн РОВД-м иIагъэхъатет игуадзэу, иследственнэ отделение ипацэу агъэкIуагъ. 2003-рэ илъэсым ичъэныгъу мазэ къыщыблагъэу Адыгэкъалэр Теуцожь районыр я ОВД ипац. Ащ гуыцIэгъоу дытиагъэр ары мыщ къыкIэлъыкIоу къэтхыжыгъэр.

— Сызипэщэ коллективыр цыклоп — нэгъыри 122-рэ мэхуэ, — къырегъажьэ ащ ялофхэм язытет тыщыгъэгъозыныр. — Ащ инахыбэр кIэлэкIэх. Илъэс къэс ахэм къахэхъо. Пшъэрелхэр шъаIу тилэр зэкIэми ашIэ — цыфхэм ярэхъатныгъэ къэухъумэгъэныр, гуысэфуэ гъэпсугъэныр, гъэлъэжыгъэныр, ащ фэшI тыгъуакIохэм, ешъуакIохэм, наркоманхэм, бзэджащIэхэм ябэныгъэныр, ахэр нахэ макIэ шыгъэныр, тикъуаджэхэм рэхъатныгъэ адэгъэлъыгъэныр ары.

Корр.: Къыжбэуахуа шъуигъэхъэхэр? Республикэр пшъэмэ, сьд чыпIа шышъуытыр?

А.Р.: Тэ тызэрэфэ дэдэу зэкIэ мыхъурэми, тилофхэр дэхэклау кIэлIых. Ауж тыкынэрэп. Ятлонэрэ — ящэнэрэ чыпIэхэм ташIэ. Ари тэркIэ дэп. Сыда Iомэ нэгъырэ миллионым ехуэ зыдэс къалэу Краснодарр хы ШыуцIэ Iушъом екIурэ гъогумрэ такIэлъырыс. Тигъогухэм мыжъор зезышхэр машинэшхэр атефэжырэп. Арыш, тилофхэр адрэ районхэм афэмыдэу бырыс. Тидэ кыкIыр бзэджащIэу зышъхъэ къезыжыгъэ тирайон кыхъанэу мэхуэ. Тигъогухэм уащызеклоныр шынагъо, машинэ агиз.

Тирайон цыф лъэпкъ зэфэшхъафхуэ — адыги, урыси, ермэли, цыгани, таджики, башкири, тыркуи, араби — имысыжы шылэп. Ахэр зегуылохуэ зэрэздэпсэушхэм, зэрэздэлъэжышхэм тыпыл. Ваххабизмэр, терроризмэр районым къымыхъаным фэгъэхъыгъэ Iофыгъохэр зетэгъэхъыгъэ.

хъэх. Цыф зэхъэхъашхэм мыхъун горэхэр къащымыхъуным фэшI концертхэр, нэмыкI зэIуэкIэхэр шылэнхэ зыхъукIэ милицием илофышIэхэр а Iофхъабзэхэр аухыфэхэ ащIэх. Мы мафэхэм клубхэр, библиотекэхэр, сымэджэхэр, еджапIэхэр, садикхэр, нэмыкIхэр щынэгъончъэ шыгъэныр фэгъэхъыгъэ Iофыгъохэр зетэгъэхъ.

Вневедомственнэ охранэм илофшIапIэ Адыгэкъалэ илъэс зауэрэ хъугъэу дэт. Ипацэр ХъокIо Юныс. Джы ащ икъутами Пэнэжыкыуае къыщызэIу-тхышт, ищыкIэгъэ оборудованиери кэтэщэгъэх. Арэу зыхъукIэ, банкхэм, администрациехэм, клубхэм, кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэм, IэапIэхэм, нэмыкI къулыкъушIапIэу ыпшъэкIэ зигугъу къэсшIыгъэхэм ащыт горэм тыгъуакIор чIэхъагъэм е нэмыкI горэ шыгъуэгъэм диспетчер пунктым ащ лыпыгъэу макъэ къылыгъэсышт, милицием илофышIэхэр нэсыштых.

Корр.: БзэджащIэхэр, тыгъуакIохэр, ешъуакIохэр, наркоманхэр нахэ макIэ шыгъэныр фэшI сьд фэдэ Iофыгъоха зешъухъэхэр?

А.Р.: Къалэми чылагъохэми илъэсым къыкIоцI цыф зэхъэхэр графикам тетэу зытIозыщэ ащызэхэтэщэх. Ахэм ташIэ, милицием иучастковэ инспекторхэм ахэм отчетхэр къащашIых, къоджэдэхэм яупчIэхэм яджэуапхэр ятэтыжых, бзэджэшIагъэхэр зезыхъагъэхэми ташытегушIы.

Корр.: Тхъапша участковэ инспекторхэр зэрэхъухэр? Дэ-

гъугъэ анахэ хъупхъэхэм ягугъу къытфэшIыгъэмэ.

А.Р.: Ахэр зэрэхъухэрэр 14. ЗэкIэри Iоми хъунэу кIэлэкIэх, хъупхъэх, чаных, IофшIэным егугъухэрэ закIэх. Анахэ хъупхъэхэм ащыт Гъобэкъоуе чыпIэ коим щыIэ тилофышIэу ХъокIон Шумафэ. Ежъ Гъобэкъуае нэмыкIэу мыщ хэхъэх къутырхуэ Шевченкэр, Петровыр, Чабановыр. Ахэр унэгъо 900 фэдиз мэхуэ, нэгъырэ миницием ехуэ ащэпсэу. Чылагъохэр зэпIудзыгъэу щысыхэми, ахэм клубхуэ, тучанхуэ, еджапIэхуэ адэтхэм, зэкIэми игъом анэсы, мыхъун зышIэн зылэкIыштхэри ешIэх, ахэр зезыхъагъэхэри псынIкIэу къыхегъэщых. Джащ фэдэу милицием илофышIэ хъупхъэхуэ зигугъу дахэкIэ къэсшIыгъэхэм ешIоигъохэм ащытхы ХъакIэгъогъу Казимир, Кушъу Рустам, Шэуджэн Мурат, Къуишъ Аслан, Тхъал Сэфэр, Шэртэнэ Рустам.

Патрульнэ пост къулыкъум хэтхэ тикIалэхэми альэки къагъанэрэп. Ащ фэшыхъат тызыхэт илъэсым имэзэ 11 общественнэ шапхъэхэр зэраукъуагъэхэм фэшI акт миниш фэдиз зэрагъэуцугъэр. Ахэр ренэу цыфхэм ахэтых, къэбзэныгъэм лэпIлэх, общественнэ чыпIэхэм ащешъохэрэм, шъхъэубэагъэхэр, мыхъо-мышIэхэр ащызезыхъэхэрэм, цыфхэм ярэхъатныгъэ зыукъохэрэм афагъэгъурэп.

Корр.: Адэ хэтхэ нахыжыгъэм ащышхуэ кIэлэкIэхэм щысэ афэхъухэр?

А.Р.: Тинахыжыгъэр зэкIэ

опытышхо зилэ IофышIэх, агуи апси етыгъэу япшъэрелхэр агъэцакIэх. Зи зыщытхуэ умыIуапхъэ ахэтэп. Ау ахэр тхъамэтэ IэнатIэхэм алутхэщэ ацIэ къэсымыIоми хъунэу сэлъытэ. Тэр-тэрэу тызыщытхуэжыныр сшIотэрэзэп. Ауми укыкIэупчIагъэшъ Шэуджэн Аслан ыцIэ къэсIон. Ар IофшIэкIошху. Iашэхэм язехъан, ялыгъын фэгъэзагъ. Ипшъэрелхэр зэригъэцакIэрэм ешIоIапIэ илэп. Джащ фэдэу ныбжыкIэхэм ящысэтэхыпIэх сэ сигуадзэу тылым ипацэу Хъатхъохуэ Ибрахимэ, кадрэхэмкIэ отделым илэшхъэтэу Бэрэтэрэ Муратэ.

Корр.: IофшIэнымкIэ шъуиусловиэхэр сьдэу щытхэ? Сыда шъузшыкIэрэр?

А.Р.: Тиусловиэхэр дэгъух. РеспубликэмкIэ типащэхэм тызшагъакIэрэ щыIэп, тафэраз. Тиучастковэ милиционерхэм зэкIэми, ППС-м илофышIэхэми ящыкIэгъэ автомашинэхэр къаратыгъэх. Джы къэнэжыгъэр типшъэрелхэр дгъэцэкIэнхэр, типащэхэр къызэрэтшыгугъэхэрэр къэдгъэшъыпкъэжыныр, тыгъуакIохэм, бзэджащIэхэм пхъашуэ тапэуцужыныр, ахэр зышIэхэрэр псынIкIэу къыхэдгъэщынхэр, зерифэшъуашуэ гъэлъэжыгъэхэр ары.

Корр.: Мы IэнатIэм узыIут илъэхэм сьд фэдэ хэхъоныгъэха узипэщэ ОВД-м ышIыгъэхэр?

А.Р.: Ахэр бэ мэхуэ. Илъэсхуэ мыщ сызыщыIэм зы укIыгъэ Iоф зэхэтымыфыгъэу къыхэкIыгъэп. Мы илъэсым унагъохэм ятыгъохэрэр фэдитIу, илъэсхым къыкIоцI

процент 40-кIэ нахэ макIэ хъугъэх. Тапэки тилофшIаки къыщыдгъэкIэштэп, гъунэпкъакIэхэр штэгъэныр тыпылэшт.

Корр.: Зипшъэрелхэр зымыгъэцакIэхэрэри шъуиIэхэ?

А.Р.: ЗэкIэри дэгъу закIэу зэхэлъэп. Тэ тилофшIэни щыкIагъэ горэхэр фэхъух, ахэм ядэгъэзыжыны ренэу тыпылэ. ТилофшIэхэми зипшъэрелхэр икъу фэдизэу зымыгъэцакIэхэрэр къахэкIых. Ахэм тадэгъушIэ, нахыжыгъэм ятэпых, этикэмкIэ комисиюу тилэм етэгъэблагъэх, гъогу тэрэз теуцохэмэ зэрэтшIоигъор, ар тэрки ежыжыгъэм зэрэнахышIур ятIо, афэтэгъэпытэ, пшъэдэкIыж ятэгъэхы. Зымы къымыуыт зыхъукIэ IутэгъэкIы. Ау ащ фэдэ бэрэ къыхэкIэрэп.

Корр.: Лъэпкъ гъэзетым икIэгъэтхэнкIэ, ар уилофшIэгъу адыгэ кIалэхэм яунагъохэм арыхъэу шыгъэнымкIэ сьд фэдэ IофшIагъа шъуиIэхэр?

А.Р.: Мы IофшIэныр тшыгъушпагъэу щытэп. КъыдгурэIо «Адыгэ макъэр» адыгэхэм апае къызэрэдэкIырэр, ащ тымIэтхэн, теджэн зэрэфар. Моу бэкышIэу сигуадзэхэр чIэкIыжыгъэх. Гъэзетым икIэгъэтхэн тызэрыгушIагъэр. Джыри непэ-неушъу лъэпкъ гъэзет 60 къырадгъэтхыкIынэу ары. Ащ хэтэп кIэтхэгъахэр, тилофшIэхэм янэ-ятэхэр, яшъхъэгъусэхэр зыкIэтхэгъэхэр.

Илъэсыжыр икIынкIэ бэп къэнэжыгъэр. Сыфай зэкIэ цыфхэм, силофшIэгъухэм, тиньбджэгъухэм илъэсыкIэ хъар къафыхъанэу. Алахым псауныгъэ пыгъэр рэхъатныгъэрэ къарет.

Р.С. Ахэджэго Руслан илофшIагъэхэми ифэшъошэ уасэ къафашIыгъ. Дзэ къулыкъум щыIэзэ медалэу «За отличие в воинской службе зыфиIоу ятIонэрэ степеня зилэр къыратыгъагъ. Урысые Федерацием и МВД медалэу «За отличие в службе» зыфиIорэм истепенищ къыфигъэшъошагъ. Адыгэ Республикэм и МВД, Адыгэкъалэрэ Теуцожь районыр ядминистрациехэм ящытхуэ тхытхэри къыратыгъэх.

Иунагъуи дахэ. Ишъхъэгъусэу Саидэ медучилищэр къыухыгъэу къэлэ сымэджэщым шъэлажэ ыкIи заочнэу АКЪУ-м июрфак ия 4-рэ курс шеджэ. НэгъыритIу зэдапIу. Анахыжыгъэу Марыет я 8-рэ классым, Ислъам апэрэ классым ащеджэх.

Сурэтым итыр: Ахэджэго Руслан.

ЗэгурыIожьхуэ мэлэжыгъэх

ООО-у «Дэрмэным» илофшIапIэ Адыгэкъалэ игупчэ ит. Бэрэ ищытхуэ аIоу зэхэтхыгъэти ащи тыIухъагъ. ИлофышIэхэм къызэрэталуагъэмкIэ, ипацэр Бэрэтэрэ Адам. Ау ежъ тыIуIкIэнэу хъугъэп. Тэри тежэжыныу уахэтэ тилэжыгъэп. КIымфэ мэфэ кIагор ыкIэм фэкIуагъэу, тэри Мыекъуапэ къэдгъэзэжыныу тэгъуащэти, дэхэклаерэ къыддэгъушIэн тымыгъотэу тыпылэыгъэу Нэхэе Таисэ къыкIоки, тиупчIэхэм джэуапхэр къаритыжыгъэх.

— Сэ, — еIо ащ, — шхыныгъо зэфэшхъафэу къашыхэрэр сэтэчых, зэдэсэлъхъэх ыкIи сэгъэпIэжых, сипшъэрелхэр зэрифэшъуашуэ зэрэгъэцэкIэштым, типредприятие ищытхуэ аIорэм зэрэхэзгъэхъоштым сапылэ.

— Сьд фэдэ продукция къыдэжыгъэкIырэр?

— «Восточные сладости» зыфалорэм фэдэх. Ахэм ацIэр «Сундучок», «Похвала», «Гнездо», нэмыкIхэри. Булкэ шъабзэ-

хэри къэтэгъажьэх, рулетхэри къэтэшIых, шэлэмэ-хъалыжыгъохэри, нэмыкI адыгэ шхыныгъохэри къэтэгъэхъазырых.

— Ахэр тыдэ щыIужыгъэхэри?

АДЫГЭКЪАЛЭ ИНЕПЭРЭ ЩЫІАКІ

Сымаджэхэр агъэразэх

Къэлэ сымэджэщым ыцлэжьэрэ врач-хэм ядаху аІорэр макІеп. Ахэм зыкІэ ащыщ гуыцІэгъу тызфэхъугъэ Пчы-хьалыкьо Симэ. Ар илъэсыбэ хъугъэу къэлэ сымэджэщым иврач шъхьалэу Дзунэжь Нурбий игуадз. Урысые Федерацием иза-служеннэ врач, Адыгэ Республикэм ина-роднэ врач, республикэм и Парламент идепутатыгъ, Адыгэкъалэ иЦІыф гъэ-шІуагъ, апишэрэ катэгорие иІ, исурэт къэлэ ыцлэху пхъэмбгъум ит.

— Сима, къытфэпІуатэ тшІоигъуагъ шъуисымэджэщ Іофхэр зэрэщыгъэпсыгъэ-хэр. Хъхъоныгъэхэр шъуфэхъухэзэ шъу-кыпрэкІоба?

— Ары, мыщ сызыщылэжьэрэ уахътэм кыкІоцІ сымэджэщым хъхъоныгъэшІухэр ышІыгъэх. Нахъ зиушъомбгъугъ, Іоф шызышІэхэрэм япчъагы хэхъуагъ. ТызэрэІэзэрэ оборудованиер ипчъагъэкІи идэгъугъэкІи бэкІэ нахъшІу хъугъэ. Тисы-мэджэщ пІэкІор чІыпІи 170-рэ иІ, отделе-ний 7-у гошчыгъэ. Поликлиникэу хэтыр зы сменэм кыкІоцІ нэгырэ 300 къекІолІным тегъэпсыхъагъ, ащ кІэлэцІыкІухэм, цэхэм зыщІэзэхэрэ, «ІэпыІэгъу псынклэмкІэ» от-делениехэр епхыгъэх. Джащ фэдэу тисымэ-джэщ къепхыгъэх къуаджэу Хьалъэкъуае-рэ поселкэу Псэкъупсэрэ адэтхэ ФАП-хэр, тикъалэ иеджапІэхэм ащІэхэ пункти 4-р. Сэнэхъат зэфэшъхьаф 28-мэ арылэжьэрэ врач 54-рэ, гурыт медицинэ ІофышІи 158-рэ тиколлектив зэрыхъурэр. Джыри тищы-кІагъэх нейро-хирург, офтальмолог, педиатр, врач-лаборант. Мы илъэсым пыкІыгъэ мээз 11-м кыкІоцІ нэгырэ мини 5 фэдизмэ ти-

сымэджэщ тыщІэзэгъ, ащ щыщ процент 45-р къоджэдэсых. «ІэпыІэгъу псынклэм» фа-ехэу макъэ къытэзгъэІугъэхэм япчъагъэ мини 6-м ехъугъ. ЗекІэми апэрэ пшъэрылэу тилэр ыкІи тишъыпкэу тызыпылтыр сымаджэхэр гъэрэзэгъэнхэр ары. ТэркІэ анахъ гушІуагъор сымаджэу тызІэзэхэрэр дгъэхъужыгъэхэу, къытфэразэхэу сымэджэщым чІэдгъэкІы-жыхэ зыхъукІэ ары.

— Джыри унакІэ къышъуфашІыба?

— КъытфашІы щэу зэтэтэу унэххо дахэ, ар тисымэджэщ къыпашІыхъэ. Адыгеим и Президентэу ТхъакІушынэ Аслъан иуна-шъокІэ ІээпІэ корпусым ишІын фежъагъэх, кыхъащт илъэсым аухын фæе. Ащ пІэкІор чІыпІи 100 иІэщт, операциехэр зыщашІыщтхэ блок тегъэпсыхъагъэ, хирургическэ, травма-тологическэ, гинекологическэ, анестезиоло-гическэ, реанимационнэ, приемнэ ыкІи са-бийхэр къызыщыхъушІтхэ отделениехэр хэ-тышІтых. Ащ дакІоу сымэджэщыр зычІэт унэм игъэцэкІэжыын фэгъэхыгъэу ашІэрэр макІеп. Ащ хэтхэ приемнэ отделениеер, рент-ген кабинетыр, паталогоанатомическэ отде-лениеер, зыщыгыкІэхэрэр, фэшъхьаф чІыпІэхэри дэгъоу зэтрагъэпсыхъагъэх.

— Шъуикъалэ мэхъанэ ин зилэ гъогоу «Дон-4»-у хы ШІуцІэ Іушъом екІурэм кІэлъырыс. Ащ автомашинэ зэутэкІхэр бэрэ кыптехъухъэх, ахэм ахэфыкІухъэрэ цІыфхэр шъуисымэджэщ къащэхэу кыхъэкІыба?

— МакІеп ащ фэдэ зэрэхъурэр. Федераль-нэ программэу гъогу-транспорт травматиз-мэм ехъылагъэу зэхъагъуагъэм тикъэлэ сымэджэщ хагъэхъагъ. Ащ фэшІ тищы-кІэгъэщт оборудованиер къытІэкІэхъанэу шыт. Мары а программэм тетэу оборудо-вание дэгъу дэдэкІэ зэтэгъэпсыхъэгъэ ре-анимобиль, компьютер-тамограф къытатыгъ, жыы къэцэпІэ органхэм узэрІэзэщтри нар-коз аппаратхэри къытІэкІэхъагъэх.

— Шъуисымэджэщ Батмэным ыцІэкІэ еджэхэр сыда къызхэкІыгъэр?

— Тикъэлэ сымэджэщ Батмэн Казбек апэ-рэ врач шъхьалэу иІагъэр, илъэсыбэрэ а ІэнагІэр ыгъэцэкІагъ. Идунай зехъожьым ащ ыцІэкІэ сымэджэщым еджагъэх. Врач дэ-гъугъ, цІыфхэм афишІагъэр бэ. Ащ икІалэу Айдамыр джы къыддэлажъэ, ари врач Іэпэлас.

— Ащ фэдэ врач дэгъоу шъуиІэхэм ацІэ къытфелоба.

— Дэгъоу тилэр бэ. Ахэм ащыщых Хэжъ Мурат, АкІэгъу Заур, Хъэдэгъэлэ Зарэ, Шэу-джэн Аминэт, нэмыкІхэри.

Джары Адыгэкъалэ исымэджэщ иІофхэм непэ зыгъет. Врачхэм ІофшІагІэ шІукІэ хагъэунэфыкІы, сымаджэхэр агъэразэх.

Орэдыр зэрыз ун

Адыгэкъалэ игупчэ ит унэ зэтэт-хэу унагъохэр зыщыпсэхурэм ащышэу гъогум пэІудзыгъэ хъазы-рым иихъапІэ тызынэсым искусс-вэхэм якІэлэцІыкІу еджапІэу тызы-фаем тызэрэІухъагъэр зэхэтІагъ. Апэрэ этажым икоридор кІыхъэ тырэкІо. СэмэгумкІэ зипчъэ Іухыгъэу тызыблэкІыр унэм адыгэ пщынэм ымакъэ щэжынынчы. Ащ къыгот унэм аккордион макъэм зыкыщелэты. Пианинэм къыз-шырагъэлорэ унэри къызэтэнэкІы. Бзылфыгъэ мэкъэ чаным иорэд къэІуакІэ укьегъэчфы. СыдкІэ пІотэн, тызэрыхъагъэр орэдыр зэ-рыз ун.

ЕджапІэм ипашэ икабинетэу дахэу зэІухыгъэм къыщытпэгъокІы бзылфыгъэ нэгушІоу, зынэгу щхы-пэм къымыбгынэрэр. Ар Мыгу Светлана, илъэсыбэ хъугъэу еджапІэм идиректор. Тизэдэгъу-щылэгъу етэгъагъэ.

— ТиеджапІэ Іоф ышІэу зы-ригъэжъагъэр мыгъэ илъэс 35-рэ хъугъэ, — еІо Светлана. — А уахъ-тэм кыкІоцІ ар къэзыухыгъэхэм ащыщыбэхэм искусствэм шызэ-шІуахыгъэр макІеп, цІэрыІо хъу-гъэхэри ахэтых. Ахэм ащыщых орэдыІохэу Лъэцэр Риммэ, Дзыбэ Фатимэ, пщынаоу Лыбыгу Аслъан, нэмыкІыбэхэри. ТиеджэкІуагъэхэм ащыщ заулэ консерваториехэм ащеджэх.

— Нэгырэ тхъапша непэ щы-жъугъасэрэр?

— КІэлэеджэкІо 330-рэ тиеджа-пІэ сменитІоу щетэгъаджэ. Ахэр зэкІі плоти хъуноу тикъалэ щыщых. Къалэм хэхъэрэ поселкэу Псэкъупсэ шыпсэхурэр къызэрэкІэлъэ-Іугъэхэм тетэу пщынэуакІэ зы-

щызэрагъэшІэрэ класс гъэрэкІо кышчызэІугхыгъэу Іоф ешІэ.

— Сыд фэдэ Іофыгъоха ежъугъа-джэхэрэр зыфэжъугъасэхэрэр?

— Пианинэм, адыгэ пщынэм, ак-кордеоным, гитарэм къарагъэлоным, орэд къалоным, къэшъокІэ зэфэшъ-хъафхэм афэтэгъасэх. Анахыбэ, нэгыри 150-м ехъу, къызэкІуа-лэрэр адыгэ къашъом зыщыфа-гъэсэхэрэ классхэр арых. Сурэт-шІыными фэтэгъасэх.

— ШъуикІэлэегъаджэхэри ежъу-гъаджэхэрэри фестивалхэм, мэфэкІ зэхъэхъэм, концертхэм ахэлажъэ-хэрэба?

— Бэдэд тызхэлажьэрэр. Адыгэ Республикэм, Къыблэ федеральнэ округым, Краснодар краим ащызэ-хащэхэрэ зэнэкъокъухэмрэ фес-тивалхэмрэ хагъэунэфыкІырэ чІыпІэхэр ащытыубытыхэу бэрэ кыхъэкІыгъ, тикъалэ сыд фэдэ зэ-хъэхэ шІымыи, тэры анахъ зилахыбэ хэзылхъэрэр.

— КІэлэегъаджэу тхъапша шъуиІэр?

— ПсэдумкІи тиеджапІэ нэгы-рэ 40 щэлажъэ. Ахэм ащыщэу 33-р кІэлэегъаджэх. Дзеу ыцІэ къепІонэу кІэлэегъаджэ тилэп. Ау а псэдумэ ягугъу къэсымышІэу анахъ опытышхо зилэхэу тиеджапІэ шы-лажъэхэрэм ацІэ къесІон. Ахэм ащыщых Хъахъуко Щамсэт, НэмытІэкъо Розэ, Бэрэтэрэ Мары-ет. Нахъ ныбжьыкІэхэу тилэх ЛЫІэпэ Аллэ, Тхъагъэлсэу Заремэ, ХъакІэгъогъу Саньет, ЗекІогъу Ла-рисэ, нэмыкІхэри.

Сурэтым итхэр: **фортепианэмкІэ кІэлэегъаджэу Къэрашкъо Са-идэрэ кІэлэеджакІоу Ерэджы-бэкъо Суандэрэ.**

Чырбыщ къешІы

Шагоу тыздэхъагъэм шъо зэ-фэшъхьафхэр зилэхэ чырбыщ шІыгъэ зэтелхэу целлофан фыжъ къызэшэкІыгъэхэр шызэбгъодэ-лтых. Ахэм къаголтых лъэсрыкІо гъогухэмрэ унэгъо шагухэмрэ зэрапкІэхэ алъэкІыщтхэ плиткэ змылІэужыгъохэу зигъэпсыкІэкІи зышъокІи зэфэмыдэхэр.

Ащ тыщыІокІэ Адыгэкъалэ щып-сэурэ ЦыкІуныбэ Руслъанбек. Ары чырбыщэр плиткэхэмрэ къыз-шашІырэ цехыр зыгъэпсыгъэр.

— Зэхэсцэгъэ ІофшІапІэм ООО-у «Дэлмэн» фэсыусыгъ, — къыт-фелуатэ Руслъанбек. — АшъокІэ щэ зтефыгъэу чырбыщ къэтэшІы. Плит-кэхэри яинагъэкІи, ашъокІи, гъэпсыкІэу ялэмкІи зэфэшъхьафхэу къэтэшІынхэ тэлъэкІы.

— Шъуичырбыщ сыда ишІыкІэр?

— Чырбыщыр тэ дгъажьэрэп.

Китаим къытфырашыгъэ стано-кымкІэ тэшІы. Плиткэхэр зы-щытшІыхэрэ станокыр тэ дгъэп-сыгъэ. Нэгыритф цехым Іоф шызышІэрэр. ЕтІэ къызэрыкІоп чырбыщыр зыхэтшІыкІырэр. Къэ-бэртэе-Бэлыкъарым ит къушъхъэу Іошъхъемафэ иІэ вулканым бэ-шІагъэу къырифыгъэ стафэу къуа-джэу ХъатэжыкІо дэжъ шызэтыри-хъэгъэ Іошъхъэшхом кыхахышъ машинэкІэ къятэгъашэ, ащ чырбыщ хэтэшІыкІы. Ар чырбыщэу агъа-жъэрэм елтытыгъэмэ нахъ псынкл, ащ фэшІ нахъ уасэ иІ, экологием ылтэныкыкІи нахъышІу.

Мы Іофым 2008-рэ илъэсым щылэ мазэм Руслъанбек фежъагъ. Мы чІыпІэм къызэкІом шъоф нэкІыгъ. Цехыр, офисыр зычІэт унэр, складхэр ашІыгъэх, къа-шІыхъагъ, оборудованиер зрагъэ-гъоти агъэуцугъ. Китаим къыра-

щыгъэ станокым зы сыхъатым чыр-быщ 750-рэ къырыпшІын плъэ-кІыщт. НэгыритІум чырбыщыр зыхэпшІыкІышІыр къагъэхъазыры, адрэ нэгыритІум станокым Іоф рагъашІэ. Ахэр ГъукІэлІ Руслъан, Тэтэр Казбек, ЦыкІу Станиславрэ Азмэтрэ. Сменищэу Іоф ашІэн алъэкІыщт, ау тызхэт лъэхъаным псэуалъэу ашІырэр кризисым пае нахъ макІэ зэрэхъугъэм, псэоляп-хъэхэм ауасэ къызэрелыхыгъэм афэшІ, зы сменэу Іоф ашІэ, ячыр-быщи ІугъэкІыгъуай.

— ТиІоф джы зтеуцо ныІеп, — еІо Руслъанбек. — Тшагъэ чырбыщ мин зытфых. Кыхъащт илъэсым ІофшІэным нахъ зедгъэушъомб-гъушІт, зы сменэм илъэсым чырбыщ зы миллион къэтшІын тлэкІышІт.

Сурэтым итыр: **чырбыщышІ станокым Іоф езгъэшІэрэ Гъу-кІэлІ Руслъан.**

Я 3 — 6-рэ нэкІубгъохэр зыгъэхъазырыгъэхэр НЭХЭЕ Рэмзанэрэ ЛІЭХЪУСЭЖЪ Хъаджэсэртбыйрэ.

Пуныгъэм ехьыллэгъэ идеехэу адыгэ гушылэжъхэм ахэльхэр

(КъызыкълэтыкIорэр тыгъэгъазэм и 22-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

Арэу шыты пэтыми, «узэралтэгъу-щтыр» зэпхыгъэр шыгыным (мышь дэжым: адыгэ цыем) идэхагъэм изакъоп. А идеер хэлъ гушылэжъым, ау хэлтэгъогъошлор нахь. Шыгыныр зыфашырэр гъэнэфэгъэу цыф гор, арышъ, лъэпкъ шыгыным идэхагъэ зышыгыштым ыпкъы зыфэдэр, ыныбжъ нэша-нэхэр, итеплтэ шыщхэу — ышъхьащхэм, ынэхэм ашъо къыдэмылтыгъэу къэбгъэлтэгъон плъэкIыштыт. Адыгэ цыем икомпонентхэм (икIыхьагъэ, ылэгъуапэхэр, хьазырхэр ыкIи нэмыкIхэр) адиштэу шыгъэхэу адыгэ шъуашэм хэхьх пкъыгъо зэфэшъхьафхэр. Адыгэ шъуашэр зыфэдэр икъоу къыдгурылоным пае, пкъыгъохэм ацIэхэр А.С. Пушкиным иповестэу «Кавказский пленник» зыфиорэм къызэрэщитхыгъэм тетэу къэтхын:

Он [пленник] любовался красотой
Одежды бранной и простой.
Черкес оружием обвешен,

.....
На нем броня, пищаль, колчан,
Кубанский лук, кинжал, аркан
И шашка, вечная подруга
Его трудов, его досуга.

**Ничто его не тяготит,
Ничто не брякнет; пеший, кон-
ный —**

**Все тот же он; все тот же вид
Непобедимый, непреклонный.**

Пушкиным къызэритхырэмкIэ, урыс дзэлIэу адыгэхэм гъэрэу къаштагъэр адыгэ шъуашэм — мышьорышлэу ыкIи дахэу зэрэщитым — шлогъэшлэгъонэу еплъыштыгъэ. А сатырэхэм ауж адыгэ шъуашэр зыфэдэр ыкIи ащ адыгэлIым теплгъэу къыритырэр — «непобедимый, непреклонный» — къетхы поэтым.

Гушылэжъым «Узэралтэгъоу уаши-шIы» зыфиорэм — хэлъ гупшысэ «шыгыным» изакъоп цыфхэм дахэу е дзеу уязыгъэлтэгъун зылтэкIыштыр» ылоу. Шыпкъэ, шыгыным изакъоп цыфым ыцIэ дахэу е Iаеу зыгъэун зылтэкIыштыр. Цыфхэр мафэ къэс нэшIукIэ зэплъынхэ фае. «Уипчэдыжъ шIу охъу», «Уимафэ шIу охъу», «Уипчы-хьэ шIу охъу апщи» зыфэпIощт шIуфэс гушылэхэр нэшIо-гушылагъэ хэлгъэу — сэлам зэпхырэм шIу къыдэхъумэ зэрэ-пшIоигъор, гъэхьагъэ ышIымэ зэрэуи-гопэщтыр къыхэщэу — зэфалоныр хабзэ афэхъун фае.

«Узэралтэгъоу уашишIы» зыфиорэм хэхьэ цыфым ишылакIэ, илофшIа-кIэ, илофшIагъэхэр (производственнэ ыкIи научнэ IофшIагъэхэри къыхиу-бытэхэу), исабийхэр зрипIухэрэр.

«Узэралтэгъурэм» ишIуагъэ [цыфхэм] узэралтытэщтымкIэ къызэрыкIорэр адыгэхэм дэгъоу къызэрагурыло-рэр ыкIи ар яшыIэкIэ-псэукIэ, яцIыф зэфыштыкIэ зэрэшагъэфедэрэри цыф лъэпкъхэу Европэм шыпсэхуэрэм ялы-кIохэу блэкIыгъэ зэманхэм Кавказым шылагъэхэм къатхыштыгъэх. Еплъ ащ ехьыллагъэу урыс академикэу П.С. Паллас, нэмыц шIэныгъэлэжъэу Г.Ю. Клапрот, венгр ученэу Шарль де Бесс ыкIи нэмыкIхэми адыгэхэм яшыгыны-хэм ядэхагъэ; яшагухэр, яунэхэр, яплэ хьаппшыпхэр, яшыхэр къабзэу зэраIы-гъырэм яхьыллагъэу къатхыгъэхэм (адыгабзэкIэ сэ зэсыдзэкIыгъэхэу. — Ш.И.)

КIэухым дэжъ къышылогъэн фае цыфхэм уахъхьаным ыпэ уитеплтэ нахь гоIу пшыныр — ухъульфыгъэмэ: зыу-пысыныр, уицуакъэ утелъэкIыхьаныр,

уишыгыныхэм ут атебдзэныр ыкIи нэмыкIхэри; убзылтыфыгъэмэ: унапцэ-хэр хэпчыныр, зыбгъэдэхэныр, анахь къыокIурэ шыгыныу уилэр зыщыплтэ-ныр — емыкIоп («Узэралтэгъоу уаши-шIы,...»), ар адыгэ хабз. «Уахъхьаныр Iофэп къахэкIыжыкIэ ошIэмэ» ылоу щылI адыгэ гушылэжъ «Уахъхьан хъу-мэ нэшIукIэ зэплтыхэрэр арэп нахь уасэ зыфашырэр (шыгыныр арэп), уакъы-хэкIыжыкIэ зыхъукIэ уасэ зыфашыгъэр (уиакъылрэ уицIыфыгъэрэ) ары нахь», — ылоу. УакъыхэкIыжыныр нахь Iоф пэтыми, узэрахъхьащтыр, узэралтэгъу-щтыр — Iоф цыкIоп, ащ цыфыр, ицIы-кIугъом къышцегъэжъагъэу, егъэсэгъэн фае. Ау адрэ пстэуми уишыгыныр зэрэды-гъэмкIэ уакъыхэщыныр уикIэсэныр щытхьоп.

«УЗЭУПЧЫН УМЫГЪОТЫ-МЭ, УИПАЮ ГЪЭТЫСИ ЕУП-ЧЫЖЪ» («Узэчэнджэщын умы-гъуэтмэ, уипыIэ гъэтыси ечэнджэ-щыжъ»). Цыфым ишыклагъэхэр (шхы-ны, шыгыны, унэ — анахь мэхъанэ зилэ шыIэныгъэ амалхэр ары) ыгъотыхэу шыIэным пае дунаеу къызыхэхъу-хьагъэр зыфэдэр, ащ къыритын ылтэ-кIыштыр дэгъоу ышIэн фае. А шIэны-гъэхэр ащ зэригъотырэ шIыкIэхэм (амалхэм) ащыщ (ежъ дунаим ипкъы-гъохэр ынэхэмкIэ зэрильэгъухэрэм, ытхьакIумэхэмкIэ зэрызэхихырэм, нэ-мыкI органхэмкIэ зэрызэхихьэхэрэм нэмыкIэу) нахьыбз зыгъэшIагъэхэу, на-хьыбз зылтэгъугъэхэм (ахэм ахэхьхь ны-тыхэри, шынахьыжъхэри, шыпхъу нахьыжъхэри, нэмыкIхэри) яопытрэ яшIэныгъэхэмрэ. ГушыIэм пае, Iоф горэм игъэцIэнкIэ унэшъо тэрэз те-убытагъэ хэлгъэу пшыным пае, Iофым шыгъуазэ (е бэмэ иакъыкIэ кIэсэн афэхъурэ цыф горэм уеупчIыжы-ным ишIуагъэ къаклоу мэхъу. Ащ фэдэ ситуации къехьы нарт IорыIуатэу «Лъэпщэр Уэрсэрыжърэ» зыфиорэм (еплъ: Нартхэр. Къэбэрдей эпос. — Налшык, 1995. — Н. 344).

Сыд фэдэрэ цыфыри (акъылы-шIори, еджэгъэшхори, мылтыкушо зи-лэри ыкIи нэмыкIхэри) Iофыгъэу зы-пылтым ехьыллагъэу зекIокIэ тэрэз къыхихыным пае «зышIэрэм еупчIы-жыны фае», — ело адыгэ лъэпкъым ипедагогикэ. Ар къаушыхьаты **упчIэ-жыныным** ехьыллэгъэ гушылэжыбэмэ (мы зэхэтфырэм нэмыкIэу): «**Дышгъэ уанэ зыгъэчъыри, гурхъум тет псэ-жыным еупчIыжыгъэ**» («Дышгъэ уанэ зыгъэжыр гурхъум тет псэжым еупчIы-жашъ»), «АмышIэрэм кIэупчIэх», «**Умы-шIэрэм укIэупчIэныр губгъээнэп**» («**УмышIэм уицIэупчIэныр емыкIу-кыым**»), «УмышIэрэмэ, зышIэрэм еуп-чIыжъ», «УпчIэжыбырэр щыорэп» («Уп-щIэ шIэщхъуркъым» («щыорэп» зыфиIу. — Ш.И.), шIэщхъу шIэныр-кыым»), «**Дышыр цэ мэупчIэжыгъэ**» («Дышыр цэ мэчэнджашъ»), «**КIатэ Iлоу уеупчIыжыны къэмыгъан**» («ШIалэщ жыпIэу уеупчIыжын къумыгъан»), «**УпчIэжъ зымыIэм упчIэжъ рахы-рэп**» («УпчIэжъ зымыIэм упчIэжъ ирахъэллэркъым»).

«УзэупчIын умыгъотымэ, уипало гъэтыси еупчIыжъ» зыфиорэр анахь зэлыашIэрэ адыгэ гушылэжъхэм ащыщ, IупкIэу къело хэти зышIэрэм еупчIы-жыны зэрэфаер, ау зэупчIын зымыгъо-тыкIэ (ащ фэдэ ситуации хъункIэ мэхъу), ипало ыгъэтысынышъ еупчIыжыныу (нэмыкIэу: ышъхьэ еупчIыжыныу, Iофым нахь хэгупшысыхьанэу). Гушы-лэжъым Iуныгъэ мэхъанэшхо иI, уна-гъоми еджапIэхэми ашыбгъэфедэн плъэкIыштыт.

«УЗЫЩАМЫШIЭРЭМ — ЦЫ-

ГЪЫН, УЗЫЩАШIЭРЭМ — АКЪЫЛ» («УздамышIэ — уи шыгыны-щи, уздащIэ — уи акъылы»). «Узы-щамышIэрэм — шыгыны (цIыфым уасэ зэрэфашырэ критерий зыфэпIощтыр ары), узыщашIэрэм — акъыл» зыфи-лорэм узэзгыны (нэмыкI адыгэ гушы-лэжъхэми «**Цыфым анахь шъошэ-шIоу илэр иакъыл**», «**Цыфыр зыгъэ-дахэрэр шыгынынэп, акъыл нахь**» аIо), ау узэмызэгъын фаер — (узыщамы-шIэрэм изакъоп цыфым ишыгынкIэ уасэ зыщыфашырэр) — **узыщашIэ-рэми** (в практической жизни. — Ш.И.) цыфхэм зэрадзекIорэ критерийер **шы-гыныр** арэу (нэмыкIэу: цыфым илгъэ-рыхьагъэ, илэнатIэ) **мымакIэу зэрэ-щыхъурэр ары.**

УзыщамышIэрэм шыгыным (шъуа-шэм) ишIуагъэ къызэрэщыкIорэр нахь гурылогъошIу хъуным пае Ижырэ Гре-цием идзэпашэу ыкIи иполитическэ IофышIэшхоу Филопемэн къехъула-гъэр къэтхын. Филопемэн гъусэхэр илэу къафкIонэу унэгъо цIэрыIо горэм зыфигъэхьазырыштыгъэ. Плутарх къы-зэритхырэмкIэ, дзэпашэр хьакIапIэм игъусэхэм апэ къэсыгъ. Филопемэн дзэ-плащ къызэрыкIо шыгъэу, итеплтэкIи мыхьатэу унагъоу хьакIэшхом пэгъо-кIынэу зыфэзыгъэхьазырырэм ахэ-хьагъ. Бысымгуащэм Филопемэн ынэ-гукIэ ышIэщтыгъэпти, кыхьагъэр къэбаргъэлэу шIошIи къелгъэлугъ псы къэзыыхьэхэрэм е пхъэ зыкъутэхэрэм адэлэпыIэнэу (а уахьтэм бысымгуащэм илэу Филопемэн зышIэщтыгъэр дэ-сыгъэп). Филопемэн иплащ къызэры-кIо зыщидзи, пхъэ ыкъутэу фежъагъ. А охътэ дэдэм унагъом ышъхьы къы-дэхьажыгъэ. Ылгъэгъурэр мо цыф цIэ-рыIом фимыгъэшъуашэу: «Сыда пшIэ-рэр, Филопемэн?» — ымакъэ хэлэты-кIыгъэу зелом, «СшIэ шыIэп, — джэуап къытыжыгъэ адрэм, — си теплгъэ къы-фагъэшъошгъэ Iофыр сэгъэцIагъэ ны-лэп» ылуи (еплъ: Плутарх. Избранные жизнеописания. В 2-х т. Т.I. пер. с древ-негр. — М.: Правда, 1986. — С. 428).

Мы гушылэжъэу зэхэтфырэм хэлъ Iуныгъэ идеехэм апэгъунэгъухэу гу-пышысэхэр «Узэралтэгъоу уашишIы, узэралтэшIэу уалыгътэ» («Узэралтэгъоу уафIощI, узэрафIэщIу уалыгътэ» зыфи-лорэм хэлэхэщ, ахэр бгъэфедэным ишIуагъэ къэклонэу сэлъытэ сэ.

«УИКИАЛЭ ЗЭРЫБГЪАС, УИЖЪ ЗЭРЕСАГЪ» («Уи шIалэ зэрыбгъа-сэщ, уижъ зэресагъ»). Адыгэ лъэп-къым ипедагогикэ цыфыр зыфэдэн фаем, зытегъэпсыхьэгъэн фаем имо-дель къеты. Ащ хэхьэх: цыфым илгъэпкъ шыпкъэгъэ пытэрэ шIулгъэ-гуныгъэшхорэ фырилэн фае, илгъахэр (иродина) къыухъумэным фэхьазырын; лэжъэным фэлэгIэлэсэн, лэжъэныр шIу ылгъэгъоу шыгъын; акъыл илэн ыкIи нэ-мыкIхэри. А Iофыгъо пстэумкIи цы-фыр шылакIэм фэбгъэхьазырын фаеу адыгэ народым елгытэ ыкIи ар мура-дэу Iуныгъэм фегъэуцу.

Адыгэ лэжъаглохэм дэгъоу къагуры-лэжыгъэ Iуныгъэм имурад абстракт-нэу, адыгэ лэпкъыр зэрэщытэу пшIтэ-мэ цыфыр лэныкъо пстэумкIи шы-лакIэм фэгъэхьазырыгъэн зэрэфаер къыгурылоу, ащ тегушыIэу, ау а идеер унагъом нэмысэу, ащ шамыгъэцакIэу зэрэщымытын фаер. Ахэм ашIэщтыгъэ Iуныгъэм имурад гъэцэклагъэ зыщы-хъурэр ны-тыхэм сабыеу апIурэм къы-шыкIын, къыхэкIын фаер агъэнэфа-гъэу, ащкIэ адыгэ лъэпкъымкIэ къе-кIуштыт пшIэрылхэр (сэ зыфасIорэр адыгэхэм яисторие, якультурэ яхьыла-гъэхэу ныбжыкIэхэм ябгъэшIэн фае-хэр ары. — Ш.И.) зыфашIыжыгъэу,

якIалэхэр зэрапIуштым «ипрограм-мэ» ялэмэ ары. Адыгэ IорыIуатэм има-териалыбэу адыгэ этнопедагогикэм ыуплгъэкIугъэхэм IупкIэу къагъэлгъагъо адыгэ лъэпкъым цыфыр зыфэдэн фаер, ащ шэнэу хэлтын фаехэр къыгъэлгъа-гъоу «программэ» зэрилэщтыгъэр. А «программэ» унагъом ымыгъэцакIэмэ, ащ пэшIуекIоу уисабый бгъасэмэ, цыф-хэм агу римыхьын шэн хэлгы хъумэ, ащыгъур ары «къо дэим ятэ хайнапэ» къызышфыхьырэр. Арышъ, народым зэрилгытэрэмкIэ, унагъом илгъын фае кIалэу къэплтэфыгъэр зэрыупIун «про-граммэ». Ары адыгэмэ зыкIалорэр «УикIалэ зэрыбгъас, уижъ зэресагъ» («Уи шIалэ зэрыбгъасэщ, уилI зэре-сашъ»), «КIалэм ебгъэлтэгъурэр игъогу» («ШIалэм ебгъэлтэгъур и гъуэгъуш»).

Гушылэжъым Iуныгъэм ехьыллагъэу нэмыкI идейи хэлъ. Научнэ педагоги-кэми этнопедагогикэми цыфэу (са-быеу) къэхъугъагIэм ихэхьоныгъэкIэ анахь мэхъанэ зилэ факторхэм (ны-ты-хэу къэзылтыфыгъэхэм яорганизмэ ыкIи япсихикэ шыщ нэшанэхэу сабыим хэлъ-хэр; сабыир къызыхъугъэ уж зыдэ-псэхуэрэ цыфхэм, обществэм яфэмэ-бжыкIэм (урысыбзэкIэ: «влияние сре-ды»); Iуныгъэр) ащыщэу апэрэ чIы-пIэм агъэуцурэр **Iуныгъэр** ары. Гу-шылэжъымы ары ылорэр: «уикIалэ [зэ-рэхъуштыр], «зэрэзекIощтыр», «зэрэ-щыIэщтыр»] зэрыбгъас...»

Ащ фэдэ еплъыкIэу цыфым ихэхьон ехьыллагъэу адыгэ народнэ педагоги-кэм илэр (цIыфым ихэхьон, цыфыр зэ-рэхъуштыр зэпхыгъэ факторхэм ащы-щэу Iуныгъэмрэ средау цыфыр зы-щыпсэурэмрэ апэрэ чIыпIэм регъэуцо, ахэм ауж итэу сабыим ны-тыхэм къы-халтхьэгъэ природнэ задаткэхэми уасэ ареты, ау ахэм къахэкIыштыр, ахэр зэрэхъуштыр Iуныгъэмрэ средамрэ япхыгъэхэу теубытагъэ хэлгъэ ело, на-учнэ педагогикэм а упчIэмкIэ къыIорэм дырегъаштэ, негъэр педагогическэ на-укэмрэ практикэмрэ агъэфедэн алгъэ-кIыштыт ыкIи ишIуагъэ къэклонэу.

«УИКИОД — СИКИОДЫ, УИКЪАНЭ — СИКЪАНЭ» («Уи кIуэдыр — сикIуэди, уи къанэр — си къанэр»). Адыгабзэм «кIодын» зыфило-рэ гушыIэм мэхъанэ заулэ щырил (еплъ ащ ехьыллагъэу: Словарь Кабардино-чер-кесского языка. Указ. Соч. — С. 349 — 350). Мы гушылэжъым ехьыллагъэ-мэ «кIодын»-ым имэхъанэу ыгъэфедэрэр «Iоф горэм гъашIэр хэлъхьан, укIыгъэ шыхъун» зыфэпIощтыр ары. «**Заом хэкIодагъ**» аIо. «Къэнэн» зыфило-рэ гушыIэм имэхъанэу «псэоу къэнэн», «тхьамыклагъом къэлын» зыфэпIо-щтыр ары гушылэжъым ыгъэфедэрэр. «**УикIод — сикIоды, уикъанэ — сикъа-нэ**» зыфэпIощт гушылэхэр блэкIыгъэ зэман чыжъэхэм, «**УмекIомэ — укIо-жыны**» зыфэпIощт принципэр цыфхэм язэкъозэбэнхэм лъапсэу зыцэтым, шыпкъагъэкIэ зэбгъодэтынхэу зэныб-джэгъухэм зэфашыштыгъэ тхьэрылом шыщ гушылэх. А мэхъанэшхо зилэ гу-шыIэ зэгъэуIугъэхэр шыпкъагъэ зилэ цыфым иныбджэгъушIу Iоф къын горэ ыгъэцэклэнэу зыщехъэрэм дэжъ ыло-щтыгъэнкIи хъун.

Джырэ лъэхьаным уиныбджэгъу-шIум, е уигъунэгъушIум ишыпкъагъэ (изэфагъэ) къэзыухъумэрэ псалтэ фэ-пIоныр, «**УикIод — сикIоды**» зыщало-щтыгъэ ситуациехэм анахь, нахь мы-псынклэу макIэп къызэрыхэкIырэр. Арышъ, гушылэжъым Iуныгъэ мэхъа-нэшхо хэлъ. Негъэр унагъоми, еджапIэ-хэми, общественнэ шылакIэми цыфхэм (ныбжыкIэхэм) япIункIэ шыбгъэфедэн плъэкIыштыт.

(Джыри къыкIэлтыкIощт).

Олимпиадэ джэгунхэм япэгъокI

Титарихь, тишэн-хабзэхэр ядгъэшIэштых

КIымэфэ Олимпиадэ джэгунхэр 2014-рэ илъэс-ым Шъачэ зэрэщыкIоштхэм, Адыгэ Республикэр ащ зэрэхэлэжьэщтым джырэ уахътэ тегъэгумэкIы. Адыгеим и Президент и Администрации, Парламентымрэ Правительствэмрэ ялыкIохэр, общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» хэтхэр, культурэм шылажьэхэрэр, студентхэр, Iофым пылхэр республикэм и Къэралыгъо филармоние щызэхашчэгъэ пчыхъэзэхэхэм щызэлукIагъэх.

Апзу гушыIэгъу тызыфэхъугъэм ащыщых Парламентым идепутатхэу Мыгу Рэщыдэ, Шъхьэлэхъо Аскэр, КIэрмыт Мухьдинэ, Мырзэ Джамбэч. Олимпиадэ джэгунхэр спорт зэнэ-кыокъу кыодыеу алъытэрэп. Политикъу хэлъым мэхьэнэ ин раты, Адыгеир дунаим нахьышIоу шашIэным фэшI тэр-тэрэу дгъэцкIэн фэе Iо-фыгъомэ атегушыIэх. Анахъу кыыхагъэщырэр тикультурэ, титарихь нэмыкI лъэпкъхэм зэралтыдгъэлэсыщтыр ары.

Къуаджэхэм къарыкIыгъэ ныбжьыкIэхэри тинэплъэгъу кыфагъэх. Цыфхэм къалуатэрэмэ ахэр ядэлух, ежхэм яеплкъыкIэхэри къалуатэх.

Тиакъып зэхэлъэу

Адыгэ Республикэм и Президент и Администрация ипащэ игуадзэу Мэщлэкъо Хьамидэ пэублэ гушыIэкIэ зэхэхэр кызылукIыгъ. Ащ кызылукIагъэмкIэ, илъэсым нахьыбэкIэ узэ-кIэлэбэжымэ, АР-м и Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан Урысыем и Президентэу Дмитрий Медведевым зылокIэм Олимпиадэ джэгунхэр Шъачэ зэрэщыкIоштхэм, Адыгеир ащ зэрэхэлэ-жьэщтым, Олимпиадэм епхыгъэ спорт псэу-лъэхэр тиреспубликэ щышIыгъэнхэм, нэмыкI-хэми атегушыIэгъагъэх. Iофхэр зэрэлъыкIуатэ-хэрэм тиреспубликэ ипащэхэр лъэплъэх. Хабзэм икIуылыкIушIэхэмрэ общественнэ органи-зациехэмрэ зэгъусэхэу Олимпиадэ джэгунхэм зафагъэхъазыры. Тиорэдхэр Олимпиадэм щы-зэхыхынхэм, тиадыгэ къашьохэр щалъэгъун-хэм афэшI непэ тызэкъотэу тылэжъэн фаеу Мэщлэкъо Хьамидэ кыIуагъ.

Урысыем идепутат ныбжьыкIэмэ язэлукIэу Анапэ шыкIуагъэм Iэшъынэ Юрэ хэлэжьагъ. Нарт Саусырыкъо исурэт Олимпиадэм ита-мыгъэу шIыгъэным фэгъэхьыгъэу Iэшъынэ Юрэ кызылукIыгъэм зэкIэми кыдырагъэштагъ. Ау Iофыр сыдэушчэу лъыбгъэкIотэшта? Iэшъынэ Юрэ филармонием кызылукIушIэм нарт Саусырыкъо Кавказым ис лъэпкъмэ уасэ фашIын зэралгъэкIыштыр хигъэунэфыкIыгъ, ау Олимпиадэм изэхэщакIомэ нэмыкI еплъыкIэ-хэр яIэх.

Шъачэ шызэхашэшта?

Хабзэмрэ Адыгэ Хасэмрэ зэгъусэхэу Олим-пиадэм зыфагъэхъазырэу кыIуагъ СССР-м изаслуженнэ тренерэу Хьэпэе Арамбий. Адыгэ-хэр Шъачэ щымыпсэуштыгъэхэу кытщызы-

гъэхэу зышIоигъохэм, урымхэр, ермэлхэр, нэ-мыкI лъэпкъхэр Шъачэ ижыкIэ ичIыплъы-сыгъэхэу кызылорэ хэгъэу Iэшъхэтетхэм адебгъаштэ зэрэмыхуштыр А. Хьэпаем кы-Iуагъ.

Тарихьыр зытетым тетэу кызылорэу фэмы-хэм, ашIапэзэ къэбар нэпцIхэр дунаим шызы-гъэлурэмэ тапэуцужьын зэрэфаер къэгущыIа-гъэмэ шъхъихыгъэу хагъэунэфыкIыгъ. АР-м и Парламент идепутатэу, Дунэе Адыгэ Ха-сэм ипрезидент игуадзэу КIэрмыт Мухьдинэ Краснодар Адыгэ Хасэм хэтэу Сэхьутэ Аскэр, Адыгэ Хасэм иIофшIэн чанэу хэлэжьэхэу Чэ-мышьо Хьазрэт, Абыдэ Хьисэ, Тэу Аслъан, нэмыкIхэми лъэпкъ шIэжым кыралоллагъэр тхылъ шъхъаф шIыгъэу кыыхагъэутынкIэ дэгъу.

Илъэсишъэ пчъагъэкIэ узэклэлэбэжымэ адыгэмэ агъэфедэщтыгъэ пкъыгъохэр архео-логэу Тэу Аслъан кыгъотыгъэх. Ау Красно-дар телевидениер ащ фэдэ къэбармэ къате-гушыIэным Iофы зыригъэшIырэп, кызэкъ-хэм къащытхъузэ, нэпцI зыхэлъ къэтынхэр зэхашч.

— Нарт Саусырыкъо исаугъэт Олимпиадэ джэгунхэр зыщыкIошт чIыплэм щагъэуцункIэ дэгъуба, — кыIуагъ Хьэпэе Арамбий.

— Адыгэ шъуашэм фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр бэмышIэу гъэзетхэм кыыхауыгъэх. Машинэ лъапIэхэр тцэфынхэ тэлъэкIмэ, адыгэ шъу-ашэм буасэ тшIомыллэу тцэфы хьушчба?

— кышIуагъ зэхэхэм Абыдэ Хьисэ. — Олимпиадэм фэгъэхьыгъэ рекламэхэр нахьы-шIоу кызыфэгдгъэфедэнхэ фае.

НыбжьыкIэмэ Iофэу адашIэрэр лъэхъаным диштэу зэхэщэгъэным Сэхьутэ Аскэр, АР-м исурэтшIымэ я Союз итхъаматэу Хьуажь Рэмэ-занэ, Бэгъушъэ Адамэ IупкIэу кытегушыIа-гъэх. Олимпиадэм ехьылIэгъэ сурэтхэр ашIы-щтых, сочинениехэр арагъэтхыщтых, нарт Саусырыкъо кышаублэнышъ, лъэпкъым илIы-хъужьхэм ятарихь сочинениехэм къащалотэшт. Iофыр рагъэжьагъэу лъэкIуатэ. Лъэпкъ лъэ-шэу тызэрэщытыр дунаим щядгъэшIэшт.

Кавказ заом тхъамыкIагъоу кытфихыгъэр кыкIэIотыкIыжъэу, амалынчъэу тыкъэнагъэу нэмыкI лъэпкъмэ зыдгъэлъэгъунэу тыфэххэп. Зэхэхэм а лъэныкIори кышIалэтыгъ. Адыгэ Республикэм иыракъ кышIуагъагъэу нэпэ-еплэ шIухъафтынхэр Олимпиадэм ехьылIагъэу ашIынхэу купхэр фежэщтых.

Адыгэ Республикэр хьакIэу Олимпиадэм хэлэжьэщтэп. Титарихь чIыгу зэнэкъокъухэр щыкIоштхэшт, бысымэу Олимпиадэм тыри-Iэшт. Археолог цIэрыIоу ЛэупэкIэ Нурбий Олимпиадэм пае нэпэеплэу агъэхъазырын алъэкIышчхэм игъэкIотыгъэу къаегушыIагъ, сурэт гъэшIэгъонхэр кыгъэлъэгъуагъэх. Тэу Аслъан кыгъотыгъэ пкъыгъомэ тарихь мэхъа-нэ аритыгъ.

Фильмэу «Марьянэр» Краснодар краим щытырахынэу зэрэфежэгъагъэхэм, ащ быр-сырэу кытхилъхъагъэм, нэмыкI фильмэхэу «тызэщызыхон» зылгъэкIышчхэм Ацумыжъ Руслъан къариоллагъэр макIэп. Ащ фэдэ филь-мэхэм лъэпкъхэр зэрээфамыщэхэрэр, мамыр-ныгъэр зыщыгъэон зэралгъэкIыштыр Р. Ацу-мыжым кыIуагъ.

ИшIуагъэ къэкIошта?

Пчыхъэзэхэхэм Парламентым идепутатхэр, министрэхэр, Iофым ыгъэгумэкIыхэрэр хэлэ-жьагъэх. Къалэтыгъэ Iофыгъохэр щыIэныгъэм кыыхахыгъэх. Зытымыгъэсысэу тыщысышчтмэ Олимпиадэм Адыгеир хэмплэжъэн ылгъэкIышт. Филармонием шыкIогъэ зэхэхэм акъыл зы-хэпхышт гупшысэхэр кышIалэтыгъэх, цIыф Iушхэр, патриот шыпкъэхэр, АР-м и Къэралы-гъо гъэпсыкIэ зыгъэпытэ зышIоигъохэр хэлэ-жьагъэх. ТIэкIу гужьуагъэхэу тэлъытэми, пчы-хъэзэхэхэр зэрэзэхашагъэм фэшI тафэраз. НыбжьыкIэу чIэсыгъэмэ кызырэталуагъэу, икIэрыкIэу тиадыгэ лъэпкъ теплкъыжыгъ. Ду-наим тышIашIэнэу, лъытэныгъэ кышIытфашIы-нэу тыфаемэ нахьыбэрэ ащ фэдэ зэлукIэхэр зэхэтхэнхэ, упчIэжыгъу тызэфэхъун фае.

Пчыхъэзэхэхэм хэлэжьагъэх ансамблэхэу «Ошутенэмрэ» «Ащэмэзымрэ».

Урысыем и Президент, Премьер-министрэм, нэмыкIхэми афэклорэ джэлсалэхэр зэхэхэм щаштагъэх.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Сурэтхэр зэхэхэм кышIытырахыгъэх.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ IофхэмкIэ,
IэкIыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
къэгъухэм адыряIэ
зэпхыныгъэхэмкIэ
ыкIи къэбар жьу-
гъэм иамалхэмкIэ
и Комитет
Адресыр: ур. Крес-
тьянскэр, 236

**Редактор
шъхъаIэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыхъыIэр:**
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхъаIэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжъ зы-
хырэ секретары:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зыщаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын IофхэмкIэ,
телерадиокъэтын-
хэмкIэ ыкIи зэлъы-
IэсыкIэ амалхэмкIэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэлары-
шIанI, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыхиу-
тыхэрэм мышып-
кагъэу къахафэ-
хэрэмкIэ къэзыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кIыжъ ахьы. Къа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым шылажьэхэр-
рэмрэ яеплкъыкIэ
зэтемыфэн ылгэ-
кIышт. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхьырэ тхы-
гъэхэр зэхэтфы-
хэрэп ыкIи къэ-
зытхыгъэхэм
алэкIэдгъэхъа-
жыхэрэп.

Зышыхауырэуэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр
5664
Индексхэр
52161
52162
Зак. 4429

Хэутыным
узщыкIэтхэнэу щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр 18.00

